№ 155 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, 14 ՅՈՒԼԻՍԻ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՀԱՄԱՐ
Տարեկան . . . . . 10 ռուբ.
Կէս տարին . . . . . 6 ռուբ.
Ամսական . . . . . 1 ռուբ.
ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ՀԱՄԱՐ
Տարեկան . . . . . 12 ռուբ.
Կէս տարին . . . . . 7 ռուբ.

Բաժանորդագրութիւնը ընդունւում է իւրաքանչիւր ամսի սկզբից, և պիտի վերջանայ անպատճառ յետագայ որևէ ամսի վերջին։
Յուլիսի մէկից մինչև տարւայ վերջը արժէ 6 ռուբլի։
ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐ. և ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹ. ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՒՈՒՄ
Հասցէ փոխելու համար պէտք է ուղարկել 20 ԿՈՊԷԿ (կարելի է և նամականիշով) և հին հասցէն, առանց որի դիմումները կը մնան ԱՆՀԵՏԵՒԱՆՔ.

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ 1916 ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

# ՀՈՐԻԶՈՆ

ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, 14 ՅՈՒԼԻՍԻ № 155
ԱՌԱՆՁԻՆ №-Ը ԱՄԵՆ ՏԵՂ 6 ԿՈՊԷԿ
ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԸՆԴՈՒՆՒՈՒՄ ԵՆ ԱՄԵՆ ԼԵԶՈՒՈՎ.—1-ին երեսի վրայ տողին (պետիտ) 15 կոպ., Կովկասից դուրս՝ 20 կոպ., 4-րդ երես 10 կոպ., Կովկասից դուրս՝ 15 կոպ.։
ԱՊԱՌԻԿ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՉԵՆ ԸՆԴՈՒՆՒՈՒՄ
Խմբագրութիւնը բաց է 8—2 ժամը, գրասենեակը 9—2 ժ. ցերեկ. և 6—8 ժ. երեկ.։
ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ԽՄԲԱԳՐԻ ՄՕՏ ժ. 2-ից մինչև 3-ը։
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ. Редакція газеты „Оризонъ", Сололакская ул., № 6, кв. 1, Телеф. № 15—57 կամ Tiflis (Russie, Caucase), Redaction „Horison".

## ՕՐՈՒԱՅ ԿԱՐԵՒՈՐ ԱՆՑՔԵՐԸ

Ռուսաց արեւմտեան ճակատում գէն. Սախարովի զօրքերը պատռել են թշնամու երկաթալար արգելարանները Սլոնևկա գետի վրայ (Ստիրի ճիւղ) և անցնում են գետից։ Վերցուած է առ այժմ 1,000 գերի, 4 թնդանօթ, 5 գնդացիր։

Կովկասեան ճակատում թիւրքերը շատ նահանջ են տալիս, ձգելով ճանապարհներին իրենց թնդանօթները, հրացանները և զանազան պաշարներ։ Երզնկան ընկնելու վրայ է, թիւրքերն այրում են իրենց մթերանոցները։

**Նոր ստացուած տեղեկութիւնների համաձայն, Երզնկան վերցուած է։ Թիւրքական երրորդ բանակը ջարդուած է և հետապնդւում է։**

Ֆրանսիական ճակատում շարունակւում են կատաղի կռիւները անգլօ-ֆրանսիացիների համար աջող կերպով։ Ֆրանսիացիները Վերդենի մօտ մասնակի աջողութիւն են ունեցել։

Իտալական ճակատում իտալացիները շարունակում են առաջ անցնել, վերցնելով գերիներ, թնդանօթներ և ռազմամթերք։

Հիւսիսային ծովում կռիւ է տեղի ունեցել անգլիական թեթև յածանաւերի և գերմանական հակա-ականակիրների միջև։ Գերմանական նաւերին աջողել է հասնել բելգիական ափը։

Աննա, Մկրտիչ, Մուշեղ և Սիրանոյշ Տէր-Դաւթեանները սրտի ցաւով յայտնում են իրենց բարեկամներին և ծանօթներին՝ առաջինն իր սիրելի ամուսնու, երկրորդը, երրորդը և չորրորդը իրենց անմոռանալի հօր՝

### Գաբրիէլ Տէր-Դաւթեանի

մահւան մասին, որ տեղի ունեցաւ ամսիս 12-ին, իր բնակարանում, За полотномъ желѣзн. дороги, земля Мирзоева, с. д. Թաղման մասին առանձին կը յայտարարուի։
956 1—1

### ՌՈՒՍԱՍՏԱՆՈՒՄ ԱՌԱՋԻՆ ՆՈՐ ԵՂԲ. ԵՖԻՄՈՎՆԵՐԻ ՑԻՐԿԸ

Միքայէլեան պրոսպ., Մուշտայիդի մօտ, սեփակ. ամառային շէնք։ Շէնքը ծածկուած է արտասահմանեան անթափանց բրեզենտով։ Շաբաթ, յուլիսի 14-ին, կը կայանայ հսկայական մայրաքաղաքային էլեգանտ ներկայացում նոր կազմուած խմբի մասնակցութեամբ։ 3-րդ դասական աշխարհահռչակ ըմբիշների խմբի

5 — ԿԼԻԿԵՏ — 5

Նոր առաջին դեբիւտ ժողովրդական առակախօս-երգիծաբան ԽՈՒՏՈՐՍԿԻՒ. Այսօր առաջին դեբիւտ յայտնի բելգիացի ԺՈՐԺ ԴԱՋԷՆ։
Այսօր 29-րդ օր ըմբշամարտի. մենամարտում են հետեւեալ զոյգերը. Ալլիկ—Կրախուտա, 2 զ. Ցեյգիխ—Բուլ, 3 զ. Ա. Զ.—Ֆիպս, 4 զ. Դագէ—Դէ-Կրասսաց։ 1—1

Էլեկտրո- „ԼԻՐԱ" Թատրոն
Այսօր նոր շքեղ ծրագիր։ ✦ Յուլիսի 13 և 14-ին։

### ՊՈՐՏՈՒԳԱԼԱՑԻՆԵՐԻ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐԸ

Տեսարան.

### ՀԱՐՐԻՍՈՆԻ ՍԻՐՈՅ ՋՈՀԵՐԸ

Սիրոյ փշերը
Կոմիքական։ 0—89
933

### ԵՐԵՒԱՆԻ ԹԵՄԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՈՒՄ

ազատ են հետևեալ դասերը՝ . . . 7 դաս
Հայոց լեզու և գրականութիւն . . . 14 »
Գերմաներէն . . . 8 »
Հայոց պատմութիւն . . . 2 »
Եկեղեցական պատմութիւն . . . 8 »
Ընդհանուր պատմութիւն . . . 4 »
Հայաստանի աշխարհագրութիւն . . . 12 »
Ձայնագրութիւն—9 և խմբական երգ—3. Ցանկացող բարձրագոյն կրթութեամբ մասնագէտ դասատուները դիմում են մինչև յուլիսի 25-ը, ուղարկելով իրենց վկայականները։ Թոշակը՝ մասնագէտներին—70 ռ., ոչ-մասնագէտներին... Դասագին՝ համալսարանաւարտներին—40 ռուբլի, ճեմարանաւարտներին—80 ռուբլի, ... 5-ական ռուբլի։ Հոգաբարձութիւն
1040 2—1

ԲԺԻՇԿ
### ՄԵԼԻՔ-ՆՈՒԲԱՐԵԱՆ

...ին և երեխայոց հիւանդութիւն, ...անձնապէս կրծքի, թոքերի և սրտի հիւանդութիւններ։
Ընդունելութիւնը ամեն օր, բացի տօնական օրերից, երեկ. 5—7 ժ.։ ...գեան փ., № 1, հեռախօս 16—69։
...58 25—17

### ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՀԱՅՈՑ եկեղեցու համար

հարկաւոր է խմբապետ. ցանկալի է երգիչ խմբապետ։ Ցանկացողները պայմանները իմանալու համար դիմեն Մոսկուայի Հայոց եկեղեցու Խորհրդին. Москва, Арм. пер., д. Арм. церкви. Въ Совѣтъ Моск. Арм. Церкви, ներկայացնելով իրենց վկայականները մինչև 1-ը օգոստոս տարւոյս։ 3—1
952

Հրատապ Սփոփանք
Մայր Հայաստանցիներին

ՎԱՂԸ, ուրբաթ, երեկոյեան 6 ժ. այսու հրաւիրւում են քաղաքից հայ մեծ ու փոքր, կին և այր, ազնուական և ռամիկ, հոգևորական և աշխարհական, ուսուցիչ և աշակերտ ... ընդունել ... Սփոփանք Մայր Հայաստանցիներին ... տպարանից (Мих. пр. № № 197—199, сзади «Акваріумъ»), ՈՐԻ ԲԱՐՁՐ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՀԵՀԱՓԱՌ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ

### Տ. Տ. ԳԷՈՐԳ Ե.

Իր շնորհաբեր այցելութեամբ գլխելու է տպարանը, շնորհելով ունկնդրութիւն հրապարակական մեր խոնարհ գեկուցման։
1041 2—1

ԲՈՒՐԼԻՆԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Գ. Գ.

### ՄԵՀՐԱԲԵԱՆՑ

ՆԵՐՔԻՆ հիւանդութիւնների ընդունելութիւնը, մասնաւորապէս կրծքի, թոքերի, ԹՈՔԱԽՏԻ և սրտի, բժշկութիւն նաև ՏՈՒԲԵՐԿՈՒԼԻՆՈՎ, թոքախտի, սրտի և ուղեղ օրգանների քննութիւնը և լուսանկարելը լուսաւորած ՇԱՆԹԱՅԻՆ ՌԵՆՏԳԵՆԻ ճառագայթներով։ Ամեն օր 9—1 ժ. բացի կիրակի օրերից։ Բեհբուտովսկայա № 23, հեռ. 7—92։
744 25—11

ԲԺԻՇԿ
### Տոււշանիկ Նաբաթեան

Ամառւայ ամիսների ընթացքում զբաղւում է Կովկասեան հանքային ջրերում։ Հասցէ՝ Пятигорскъ, Дворянская, № 4։
872 10—9

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
### Մ. Յ. ՄՈՒՐԱԴԵԱՆ

Նախ. օրդ. Մոսկւայի համալսարանի և Բեռլինի համալս. պրոֆեսոր Գոյնների ասիստենտ։ Նախկին տարիների նման մայիսի 1-ից կընդունի հիւանդներին, Կովկ. հանք. ջրերում՝ Պեատիգորսկում։ Հասցէն՝ Դվորեանսկայա փողոց, սեփական տուն, № 6, տելեֆոն № 106։
924 50—35

Տեղափոխվել եմ առաջանավոր (Տեղափոխուեց առաջուանից)
ԲԺԻՇԿ
### Ա. ՇԱՀԲԱԶԵԱՆԸ

Նախկին ասիստենտ Բեռլինի համալսարանի կլինիկաների,
մասնագէտ կանանց հիւանդութիւնների, մանկաբարձութեան, կանանց միզասեռական օրգանների և նրանց վեներական հիւանդութիւնների, ընդունում է ամեն օր, երեկ. ժամը 5 մինչև 7։ Հասցէ. Верійскій спускъ № 1, домъ Меликъ-Азарьяна, кв. 19.
524 հեռ. 1—96։ 50—9

Կ. Հ. Ազգային Բիւրոյի հրատարակութեամբ լոյս տեսաւ

### «ԿԵՆՍԱԹՈՇԱԿՆԵՐ ԵՒ ՆՊԱՍՏՆԵՐ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐԻ ԵՒ ՆՐԱՆՑ ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ»

Կանոնների հանրամատչելի գրքոյկը։
Գրքոյկը կը տրուի և կուղարկուի ձրի՝ հայ կամաւորներին և զինուորներին.
Դիմել. Тифлисъ.
Бебутовская ул., № 30, Отдѣленіе
947 Пенсіи и Пособій 3—2

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺԱՐԱՆ
ԵՒ ԼԱԲՈՐԱՏՈՐԻԱ

### ԿԵՕՆՋԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐԻ

Պլոմբ. ոսկուց, արծաթից, ֆարֆորից. ատամի հեռ. առանց ցաւի։ Արհեստ. ատամներ ոսկուց (առանց քիմքի) և կաուչուկից՝ կատարելագործուած մեթոդով։
Ընդուն. 10—2-ը ցեր., 4—7 երեկ.։ Լերմոնտովսկայա փող. № 1, մուտքը պերեուլկից։ 936 100—85

ԲԺԻՇԿ
### Բ. Գ. ՆԱՐԻՄԱՆՈՎ

Վեներական, կաշի, սիֆիլիս և միզասեռական օրգանների։ Բուժումն «606» և «914» պրեպարատներով։ Հիւանդների ընդունելութիւնը ամեն օր, երեկ. ժ. 6-ից մինչև 8-ը։ Միքայէլեան փող., № 32, հեռախօս 16-17. 1020 100—17

Հայոց եկեղեցական դպրոցների մէջ պաշտօն վարող բոլոր ուսուցիչները, որոնք ենթակայ են

### ՏԱՐՈՒՅՍ ՅՈՒԼԻՍ 15-Ի ԶԻՆՈՒՈՐԱԿՈՉԻՆ,

սրանով հրաւիրւում են անմիջապէս տեղեկութիւններ հաղորդել իրենց թեմական առաջնորդներին իրենց զինուորական կացութեան և դպրոցներում ծառայած տարիների մասին։
1035 3—3

### ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆ

Ամառային շէնք
Հինգշաբթի, յուլիսի 14-ին
Ռուս օպերետային արտիստների ընկերակցութիւնը կը ներկայացնէ

### ԿՈՐՆԵՎԻԼԵԱՆ ԶԱՆԳԱԿՆԵՐԸ

Կոմ.-օպերետ 3 գործ., Բարդ. Նեկիի։
Մասնակցում է ամբողջ խումբը։
Գլխաւոր ռեժիսոր՝ Յ. Նրմով
Դիրիժոր՝ Գ. Դալին
Սկիզբն է $8^{1}/_{2}$ ժ. երեկ.
Հիւրերը անդամների երաշխաւորութեամբ վճարում են մուտքի համար 60 կոպ., կանայք և ուսանողներ 30-ակ. կ.։ 945 1—1

### ԳԻՒՂԱՑԻԱԿԱՆ ԻՐԱՒԱՀԱՒԱՍԱՐՈՒԹԵԱՆ ՕՐԻՆԱԳԻԾԸ

II

Գիւղացիների իրաւունքների մի քանի սահմանափակումները վերացնելու օրինագծի վախճանն անպատճառ էր չտեսել համար, թէպէտև առաջադիմական բլոկն սպասում էր, որ իր սեղմ կերպով մշակած ծրագիրը համակրութիւն կը գտնէ։ Սակայն Դումայի նիստերում տեղի ունեցած վիճաբանութիւնները ցոյց տուին, որ ինչպէս աջակողմը, նոյնպէս և ծայրայեղ ձախակողմը կողմնակից չեն օրինագծի մի քանի կարևոր կէտերին։ Առանձին ուշադրութիւն գրաւեց այն հարցը, թէ ինչ յարաբերութեան մէջ է այդ օրինագիծը 1861 թ. ռեֆորմի հետ, ինչ առնչութիւն ունին այժմեան լրացումները այն օրէնքի նկատմամբ, որ անց է կացրած 1906 թ. 87 յօդուածի հիման վրայ։

Առանձնապէս վերցրած այս օրինագիծը միայն մի քայլ է գիւղացիների իսկական հաւասարութիւնը վերականգնելու՝ գիւղացիական հարցն իր ամբողջութեամբ լուծելու նկատմամբ։

Աչքի անցկացնելով բոլոր օրէնսդրական ակտերը, սկսած գիւղացիական բարենորոգումներից, այսինքն վերջին յիսուն տարւայ ժամանակաշրջանը, ամենայն ճշտութեամբ կարելի է ասել, որ այդքան ժամանակւայ ընթացքում եղել է միայն երկու օրէնք, որոնք հետամուտ են եղել բացառապէս գիւղացիական շահերին և ուղղուած ի բարօրութիւն գիւղացիութեան՝ առանց որևէ պատահական խնդիրների և նրբեին քաղաքական նպատակների։

Դրանցից մէկն է 1881-ի օրէնքը, որ վերաբերում է կալուածատէրերի կողմերից հողերի պարտաւորեցուցիչ յետ գնման և 1906 թ. նոյմ. 5-ի ուկազը։ Բոլոր միւս օրէնքները հրատարակել են գիւղացիների կողմնակի նպատակների համար և մեծ մասը ատելի ուժ է տալիս այն առանձնացմանը, որն իր շատ կողմերով մեր ժամանակի համար մի նախատինք է։ Մասնաժողովի կողմից զեկուցանող Վ. Ա. Մակլակովը գիւղացիական խնդիրը ուշադրութեան արժանի երկու մասի էր բաժանել. 61 թւին գիւղացիների ազատութիւն, 1861 թւից յետոյ իրաւունքների ճանաչումն։

Սա առաջադիմական հոսանքների լոզունգն էր և ոչ թէ այն բարենորոգչական ժամանակաշրջանի օրէնսդրութեան, որը ոչ միայն այդ լոզունգն առաջ չմղեց, այլև, ընդհակառակը, նրա դէմ կռիւ մղեց։

Ինչպէս որ 1861 թւին գիւղացիական բարենորոգումների գործիչները ստիպուած էին կործանել գիւղացիութեան չատերի համար կեանքի անբարեյաջող հոսանքներով կառուցած ճորտատիրական պատը, գիւղացիական բարենորոգումների ներկայ գործիչները հարկադրուած են քանդել մի նոր պատ, որ համեմատաբար աւելի բարձր է և ամուր։ Սակայն գիւղացիների համար աւելի ծանր է գիւղացիութեան անհաւասարութեան և գիւղացիական առանձնացման այդ պատը։

Որոշ տեղական ռէակցիոն տարրեր հարկադրուած գիջելով իրենց դիրքերը և հաշտուելով ճորտատիրական կարգերի տապալման հետ, աշխատել են նրա փոխարէն կանգնեցնել մի այլ պատնէշ, որ բաղկացած էր գիւղացիների նկատմամբ ունենալիք խնամակալութեան և հոգաբարձական հիմունքներից. Նոր օրէնսդրական ակտերը գալիս հաստատում էին գիւղացիական առանձնացումը։ Հասաւ նաև այդ պատը ոչնչացնելու ժամանակը հենց նրանում առաջացած առաջին ոչ մեծ ճեղքուածքի միջոցով, որտեղից գալիս էր թարմ, ազատ օդ—այդ նոյեմբերի 5-ի ուկազն էր։

Սակայն հարկաւոր է առաջ գնալ, պէտք է գլուխ բերել գիւղացիական կեանքի այն հսկայական աշխատանքը, որ հիմնուած է հաւասարութեան և ազատութեան սկզբունքների վրայ և որը կէս դար շարունակ գլուխ չեկաւ։

Կառավարութիւնն, ըստ երևոյթին, անզօր է գլուխ բերելու այդ աշխատանքը։ Ամեն անգամ, երբ նա ձեռք էր զարկում այդ բարենորոգութիւններին, գործը ճանապարհի կէսին էր մնում։ Օրինագծերն առաջադրուած նպատակի հետ համեմատած այն աստիճան նեղ էին, որ ինքը կառավարութիւնն անկարող էր աւելի առաջ շարժել. դրա պատճառը շատ անգամ համարւում էր կառավարութեան չափազանց զբաղուած լինելը. ընթացիկ խնդիրներն երբ թէ խլում են այնքան ոյժ և եռանդ, որ այլևս անհնարին է լինում մինչև վերջը տանել պետական վերին աստիճանի կարևորութիւն ներկայացնող խնդիրները։ Այս նոյն վիճակին են ենթարկել նաև գիւղացիական բարենորոգումները։ Վերջերս կոմս Բոբրինսկին յայտնել է, որ այժմ ևս կառավարութիւնը ժամանակ չունի. նա զբաղուած է պատերազմով։ Երկու գործ կատարել՝ զբաղուել և՛ գիւղացիական բարենորոգութիւններով և՛ պատերազմով—կառավարութիւնն անկարող է։ Թող այդ բարենորոգութիւններով զբաղուեն ժողովրդական ներկայացուցիչները, որոնք դրա համար ժամանակ կը գտնեն, որոնց ոյժը կը բաւէ աշխատելու թէ պատերազմի և թէ հայրենիքի բարենորոգութեան համար։ Եւ թող զբաղուեն այդ աշխատանքով հենց այժմ իրաւահաւասարութեան վերաբերեալ օրինագծի քննութեան ժամանակ կամ նրանից յետոյ։

III

Անշուշտ ամենքին կը հետաքրքրէ իրաւահաւասարութեան օրինագծի էութիւնը։ Ուշադրութեան արժանի է այն, թէ ինչ նոր այնպիսի բան կայ նրանում, որ չի եղել նոյեմբերի 5-ի ուկազի մէջ։ Այս օրինագիծը քննել է Գ. Դումայի օրէնսդրական ենթադրութիւնների և այլ դատաստանական բարենորոգութիւնների մասնաժողովներում և վերջնիս կողմից ներկայացուած է Գ. Դումային։

Ինչպէս ասած, նոյեմբերի 5-ի ուկազը վերաբերում է գիւղացիական իրաւական կեանքի համարեա բոլոր կողմերին։ Այդ ուկազով գիւղացիների մէջ հաստատւեց ազատութիւն տեղափոխութեան և ազատութիւն՝ ընտրելու այս կամ այն տեսակի կենցաղ և գործունէութիւն այն անտանելի և ճնշող պայմանների փոխարէն, որոնք սահմանել էին մինչև այդ գործող օրէնքների շնորհիւ։

Մինչև 1906 թ. նոյեմբերի 5 ը գոյութիւն ունէին գիւղացիների համար յատուկ անցագրային կանոններ, որոնք միանգամայն տարբեր էին Կայսրութեան բոլոր միւս հպատակների դասակարգերի համար գոյութիւն ունեցածներից։ Ահա հենց այս անցագրային կանոնները փաստօրէն զրկում էին գիւղացիներին ազատօրէն փոխադրուել մի տեղից միւս տեղ։ Գիւղացին առանց հասարակութեան համաձայնութեան անցագիր կարող է ստանալ միայն մի տարով։ Մի տարուց (բայց ոչ 5 տարուց) աւելի ժամանակով տեղափոխուելու համար հարկաւոր է՝ 1) որ գիւղացու վրայ ապառիկ տուրք թողած չլինի և 2) հասարակութեան համաձայնութիւնը։

Նոյեմբերի 5-ի ուկազը հարիւր միլիոն ռուս գիւղացու կեանքի մէջ եկաւ մի նորութիւն մտցնելու՝ ոչնչացնելու գիւղացիների անցագրային կախումը հասարակութիւնից, այլև ազատութիւն տալու՝ ընտրելու իրենց համար այս կամ այն կենցաղը։ Մինչև այդ ուկազի լոյս տեսնելը գիւղացին համարեա անքակտելիօրէն կապուած էր գիւղական հասարակութեան հետ, որի անդամն էր համարւում։ Հասարակութիւնից դուրս գալու կանոններն այն աստիճան ճնշող էին և դժուարին, որ գիւղացու կապակցութիւնը հասարակութեան հետ և կախումը ինչ որ ճակատագրական էր, որից առանց հասարակութեան սիրալիր համաձայնութեան բնաւ չէր կարող ազատուել։ Այն ինչ յաճախ անհրաժեշտ էր դառնում մի այլ հասարակութեան անդամ դառնալու, զբաղուել, պետական ծառայութեան մտնելու, հողեր կրթում ստանալու համար և այլն։ Իսկ թէ գիւղական հասարակութիւնից մէկին արձակելու համար օրէնքը ինչպիսի պայմաններ էր դնում նրա առաջ, այդ մասին խօսելը մեզ շատ հեռուն կը տանէր։ Այսքանը միայն կարևոր ենք համարում յիշատակել. քանի որ հողը ձեռք է բերել ամբողջ հասարակութիւնը, վերջինիս առանձին անդամները կարող են հրաժարուել հասարակութիւնից միայն այն ժամանակ, երբ վճարել է իր հողաբաժնի յետ գնման արժէքից մնացած պարտքի կէսը և երբ հասարակութիւնը, որի սեփականութիւնն է դառնում այդ թողած հողաբաժինը, իր վրայ պարտականութիւն է վերցնում վճարելու հողի յետ գնումից առաջացած միւս կէսը։ Ապահովագրական բոլոր դժուարութիւնները՝ համեմատած գիւղացուն հասարակութիւնից հեռացնելու խնդրի հետ, ոչինչ են։

Այստեղ մենք առաջ բերինք նոյեմբերի 5-ի ուկազի մի որոշ մասը, որը և բաւական է ասելու, թէ գիւղացիական կեանքի շատ մութ կողմերի համար ուկազը որոշ չափով ցանկալի մի քայլ էր։

Գ. Ղ.

### „ՀՈՐԻԶՈՆԻ" ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐԻՑ

Վան, 1 յուլիսի

Ցանիսի սկիզբները, երբ յայտարարւեցաւ թէ Իգդիրի գիծը բացուած է, Վասպուրականի շրջանի ազգաբնակչութիւնը սկսաւ գունդագունդ երկիր վերադառնալ, վերաշինելու իր քանդուած օճախը ու վերստեղծելու նոր կեանք։ Կովկաս ապաստանող և հիւր Վասպուրականցիները իրարու օրինակին հետևելով, իրենց հայրենիքը կը վերադառնան այն յոյսով, թէ ըն-

digitised by A.R.A.R.@

կերութիւնները դիւրութիւններ կըստեղծեն իրենց տնտեսութիւնը վերականգնելու համար։ Բայց գործողներէն մեծագոյն մասը յուսախաբութեան կը մատնուի։

Ամենատաժելին յուսախաբութիւնը ճանապարհէն կը սկսի անդատու կայարաններու չգոյութեան պատճառով։ Իգդիր—Վան գիծը (մօտ 200 վերստ հեռաւորութիւն) միայն երկու անդատու կայան ունի, Օրգովի և Ղարաքէնդի մէջ ու մի Թէյարան Զինգիլեկայեա լեռանցքի վրայ (ռուսաց հին պոստ), մեծ մասամբ զինւորներու համար։ Եղածներն ալ սպասած դիւրութիւնները չեն տալ։ Օրգովի անդատու կայանը գիւղի ներս կը գտնուի, ճանապարհից 10—15 րոպէ հեռու։ Իսկ Ղարաքէնդին բնակարաններու անյարմարութիւն և գոյքերու պակասութիւն ունի։ Կառավարիչ Ցովակիմ Բարեղեան կերակուրի պղինձ ուզած է իր լեզուից, անոր փոխարէն ստացեր է պատի օրացոյց. կ'երեւի լեզուը մանկավարժական ուղղութեամբ կ'ընթանայ, պարզեն բառը... Բայց սա ալ ասեմ, որ հիմակուան նոր խճուղիով կանցնեն ճամբորդները և այս խճուղին Ղարաքէնդ գիւղէն 20—25 րոպէ հեռու կը գտնուի։ Ղարաքէնդի անդատու կայանը միայն այն ժամանակ կրնայ օգտակար ըլլալ, երբ ճամբորդները հին ճանապարհէն անցնելու ըլլային։ Իսկ Ղարաքէնդէն սագին մինչև Վան ոչ մի անդատու կայան կամ պատսպարան չըկայ։

Ճանիկի մէջ երկու ամիս առաջ անդատու կայան բացուած է, բայց գարնան շրջանին վերադարձող 2000 գաղթականներէն և ոչ մէկուն ոչ թէյ է տուած և ոչ կերակուր։

Իսկ Վանի մէջ գտնուած անդատու կայանները թէ գաղթականներու և թէ պաշտօնեաներու համար համեմատաբար աւելի լաւ վիճակի մէջ կը գտնուին շնորհիւ Կ. Համբարձումեանի ջանքերուն։

Արդ, քանի որ գործերը սաղմնային վիճակի մէջ կը գտնուին, եկողները առաջին քայլափոխին յուսախաբութեան չմատնուելու համար խելացիութիւն արած կը լինեն ժամանակ մ'ևս սպասեն, մինչև որ իրերու դրութիւնը փոխուի, կենսամթերքներ առատանան և այլն. իսկ ընտանիքներով վերադառնալ հիմակ ու հիմայ բնաւ միտք չունի։

Արգ

## ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՏԱՐԱԳԸ

Տրապիզոն, 21 յունիսի

Յունիսի 19-ին, կիրակի առաւօտեան, առաջին անգամ Տրապիզոնի գաղթից ու կոտորածից յետոյ ղօղանջում էր հայոց եկեղեցու զանգակը։ Պատարագ է... պատարագիչն է Մելեան քահանան, որը մէկ ամիս է ինչ այստեղ է և տեղական Հայկական կոմիտէի հետ միասին ցուցակագրում է հայոց եկեղեցիների և հայ ժողովրդի անտէր մնացած գոյքն ու կայքը։ Զանգակի ղօղանջը պատռելով օդի ծալքերը՝ անցնում է լեռներն ու ձորերը, մտնում մութ անտառներն ու ապաստան տալիս նահատակներին, հայկական նահանգների մեծ մասի գրաւման և Հայաստանի մօտալուտ ազատութեան մասին։ Մարդ ու կին, բոլորն էլ սև հագած, դառն ու ջարդուած սրտերով շտապում են եկեղեցի նորից Աստուծոյ հին փէշերից կախ ընկնելու, նորից իրենց ծով ցաւերին, սար ու դաշտերին դարման խնդրելու։ Եկեղեցու կամարների տակ թաց քարերի վրայ ծնկաչոք աղօթում են ու հեծկլտում։ Վառած մոմերի բոցն աղօթողների վշտի և ախ ու վախի թափից օրօրւում է պատկերների վրայ և կաթկթած արցունքի կաթիլներից ճրթճրթում։ Հայր Մելեանը խօսում է ըստ աւուր պատշաճի։ Հեծկլտոցը փոխւում է վայնասունի. մի երկու կանայք ուշաթափւում են։ Նմանը չտեսնուած պատարագը վերջանում է...

Ա. Սինանեան

## ՍՂԵՐԴԻ ԿՈՏՈՐԱԾԸ

Համբուան Սալմաստ, 25 յունիսի

Երեկ Վանից այստեղ հասան Սղերդցի 3 հայեր, որոնցից մէկը ուսուցիչ։ Նրանք հետևեալ մանրամասնութիւններն են պատմում Սղերդի հայկական կոտորածների մասին։

Մինչև Դիլմանի կռիւը և Վանի անկումը՝ տաճիկների վերաբերմունքը դէպի հայերը այնքան էլ յուսահատական չէր։ Թալանը, բռնութիւնները, սպանութիւնները դեռ ևս սովորական երևոյթների շրջքը չէին անցել։ Ապրում էինք սպասողական վիճակում։

Սակայն Դիլմանի պարտութիւնից ու Վանի անկումից յետոյ իրերի դրութիւնը հիմովին փոխւում է։ Տաճիկների ատելութիւնը և թշնամութիւնը իրենց գագաթնակէտին են հասնում։ Դրութիւնը աւելի ևս վատթարանում է, երբ այնտեղ են հասնում Տաճկաստանի տխրահռչակ հերոսները՝ Ջևդէթն ու Զիյէթը՝ ռուսական սահմանից պարտուած։ Նրանց հետ կոտորածի ուրուականը մտնում է Սղերդ և մահաբեր թևերը տարածում գաւառի ամբողջ հայութեան վրայ։ Սկսւում է այնուհետև այն սոսկալի ողբերգութիւնը, որ յայտնի է «հայերի բնաջնջումն» անունով։

Կոտորածի ծրագիրն, ընդհանուր առմամբ, այստեղ ևս նոյնն էր, ինչ որ ամբողջ Տաճկա-Հայաստանում։ Տարբերութիւնը մանրամասնութիւնների և ծրագիրն իրագործելու միջոցների մէջ է լինում, միջոցների, որոնք կապուած են տեղական պայմանների և պաշտօնեաների մասնակցութեան ու գործակցութեան հետ։ Այդ ծրագիրն էր՝ բնաջինջ անել հայերին կոտորածների և տեղահանութեան միջոցով։

Ու սկսում են—նախ՝ կոտորածը, ապա՝ տեղահանութիւնը։

Կոտորում են գլխաւորապէս արական սեռը և շատ խորամանկ ու ստոր միջոցով։

Կառավարական պաշտօնեաները, տների ցուցակագրութիւնը ձեռներն առած, շրջում են տնից տուն, գիւղից-գիւղ և այդ ցուցակներով հաւաքում բոլոր տղամարդկանց, սկսած 15 տարեկանից մինչև վեր, որպէս թէ մի կարևոր աշխատութիւն պիտի տալ նրանց։ Յետոյ, նրանց ձեռները կապում են և խումբ խումբ տանում այս կամ այն յարմարաւոր վայրը և տեղն ու տեղը սպանում։ Օրինակ, Սղերդ քաղաքի տղամարդկանց կապած տանում են այն անտառը, որ այժմ քրդերէն կոչւում է «մարդ մորթելու անտառ», այնտեղ սպանում են և նրանց դիակները գազաններին ու գիշակեր թռչուններին թողնում։

Մնում են կանայք ու երեխաները։

Սրանց էլ բնաջնջելու համար օգտւում են ծրագրի մէջ մտանաչուած երկրորդ միջոցից՝ տեղահանութիւնից։ Անասելի բռնութիւններով ու կոպտութիւններով սրանց հանում են իրենց տներից ու հայրենիքից՝ մի անծանօթ և անհիւրընկալ երկիր ճանապարհելու։

Եւ կատարւում է այստեղ դաժանութիւններից վատթարագոյնը։ Մարդ-բորենիները սկսում են մի քստմնելի թալան,—թալան ինչքի, առագածքի և մարդկային պատւի... Խլում, խլում են այն ամէնը, ինչ գին է գալիս իրենց – և՛ ոսկի, և՛ իր, և՛ հարստութիւն, և՛ գեղեցիկ աղջիկ, և՛ գեղեցիկ կին, և՛ երեխայ... Իսկ մնացածներին, «անպէտք» համարուածներին, անտեր պահակների հսկողութեամբ քշում են դէպի Ջեզիրէ, Միջագետքի անապատների թունաւոր խորշակից ու տապից հիւծւելու, մեռնելու...

Սղերդի և իր շրջանի շուրջ 26 հազար—իսկ երեք սղերդցիների ասելով շուրջ 50 հազար—հայութիւնից այսօր մի չնչին բեկոր էլ չի մնացել։

Թերևս տեղահան արուածների մի չնչին մասը Միջագետքի տօթակէզ անապատներում տակաւին շնչում, ապրում է, հայհոյելով ուղղած ռուսական ու անգլիական զօրքերին, ապրում է կեանքի հաւատով, ազատութեան յուսով։ Բայց մի՞թէ պէտք է սրանք արդարացնեն իրենց այդպիսի կարօտով սպասողների յոյսերը...

Իրազեկ

## ՄԻ ԽՆԴՐԱՆՔ

Անկից առաջ ես խնդրած էի հայրենակիցներից ինձ ուղարկել որոշ տեղեկութիւններ և փաստեր անցեալ տարւայ հայկական կոտորածների մասին։ Մեծ շնորհակալութեամբ յայտնում եմ, որ ես, ի պատասխան իմ հրատարակած կոչին, ստացայ հետաքրքրական տեղեկութիւններ և ականատեսների վկայութիւններ երկրի զանազան կողմերից թէ գրաւոր և թէ բերանացի։

Այժմ ես նորից կրկնում եմ իմ կոչը նոր տեղեկութիւններ և փաստեր ձեռք բերելու համար։ Մեր մեծահոգի բարեկամ Լորդ Բրայս կրկին նամակներով տեղեկութիւններ է ուզում։ Նա շուտով լոյս պիտի ընծայէ հայկական աղէտի ամբողջական պատմութիւնը, և դա լրացնելու համար դեռ պէտք ունի Դիարբէքիրի, Սղերդի, Բալուի, Էնկիւրիի, Ադանայի և այլն կոտորածների կամ տեղահանութեան մանրամասնութիւնների։ Շատ հետաքրքրական են առանձին զոհերի կրած արկածները և տառապանքները, նրանց կածները, թիւրք վայրագութեան բնորոշող դէպքեր և պատկերներ, հայերի, մասնաւորապէս հայ կանանց ընթացքը հանդէպ այդ գազանութիւնների և դիմադրութեան փորձութիւնները՝ եթէ եղել են։ Արտամեցի մի տիկին ինձ պատմեց իր գլխին եկած արկածները. դա ամենացնցող մի վէպ է և կարող է մտատպաւորել և դա կը հրատարակուի Անգլիայում և դա կը հրատարակէ մեծ հետաքրքրական կարծիքներ։ Այդ ուղղութեամբ որևէ քրքրութիւն, այդ ուղղութեամբ որևէ սպառուածք ու փաստեր, առանց սպառման ու կոծերի՝ իսկական անցքերից առնուած պատկերներ շատ օգտակար են պահանջուած գործի համար։ Այդպիսի գրութիւն ուղարկողները անպատճառ կը ստանան դրամ հատուցում իրենց աշխատութեան։ Ուշադրութեամբ պատրաստ եմ վճարել նաև լաւ լուսանկարների համար։

Իմ հասցէն. Ազգային Բիւրօ, Լերմոնտովսկի, 12, Թիֆլիս և կամ 47a Redcliffe square, London. S. W.

Այս վերջին Լոնդոնի հասցէն աւելի լաւ է, ի հարկէ։ Ես կը խնդրեմ չմոռանալ մանրամասներ հաղորդել վերջերս գրաւած Բաբերդի, Ֆլլի, Գիւմուշխանէի և Երզնկայի անցքերի մասին բոլոր նրանցից, որոնք հնարաւորութիւն ունին հաղորդել մի նոր բան։

Արշակ Սաֆրաստեան

# ՊԱՏԵՐԱԶՄ

## ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

(ՊԵՏ. ՀԵՌ. ԳՈՐԾ.)

### ԳԵՐ. ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐԻ ՑՏԱՐԻՑ

12 յուլիսի

I

Արեւմտեան ճակատ. — Մեռադիոյ լճի վրայ մեր արտիլերիան գիշերով ամրակոծում էր լճի ափին գտնուող հակառակորդի ամբողջ բանակատեղը։ Սկրոբովի շրջանում (Բարանովիչից հիւսիս-արևելք) թշնամու փոքր զօրամասերի յարձակման փորձերը կրակով յետ մղուեցին։ Լուցկից հիւսիս շրջանում մեր բանակատեղի վրայ թռիչք կատարեցին գերմանական երկու աէրօպլան, որոնք մի քանի ռումբ ձգեցին առանց մեծ վնաս պատճառելու։ Լուցկի ուղղութեան վրայ Սենդերինկայի շրջանում մենք վանեցինք հակառակորդի յարձակումը։ Գալիչանէ գիւղի վրայ երեկւայ յարձակման ժամանակ (շտաբի յուլիսի 11-ի առաւօտեան հաղորդագրութիւնը) գիւղում փողոցային կռիւ տեղի ունեցաւ նորից. մենք դարձեալ վերցրինք 2 գնդացիր և 77 աւստրիացի ու գերմանացի գերի։ Յուլիսի [illegible] գնդերու Սախարովի քաջերի զօրքերը ճեղքեցին հակառակորդի երկաթաթելերը Ստոխոդ գետի վրայ, Լեշնիովի շրջանում, Ցամաա կռիւ է տեղի ունենում։ Յուլիսի 11-ին, երեկոյեան ժամը մօտ 3-ին, Բուրկանովից արևմուտք թշնամու արտիլերիայով զարնուած և այրուած մեր աշտարակ ընկաւ հակառակորդի առաջապահ գծի վրայ։ Բուջարի օդաչուներ շտաբս-կապիտան Բերեձէն և պորուչիկ Ռոխլինը, ինչպէս երևում է, մեռան հերոսական մահով։ Բրեզա—Ֆանդուլ—Մոլդաւա շրջանում և Կիմպոլունգից արևմուտք հակառակորդն երեք գումարտակով յարձակւեց մեր հեծեալ զօրամասերի վրայ։ Յարձակումը վանող լեռնային թնդանօթներից մէկի նշանառու Լիչկինը, որի մի ձեռքը պոկ էր եկել ռումբով, շարունակեց աշխատել իր թնդանօթի մօտ մինչև այն ժամանակ, երբ թնդանօթաձիգները կազմից դուրս հանւեց։ Հակառակորդը յետ մղուեց։ Յուլիսի 10-ին 49 կորիճ կազակներ յարձակւեցին թշնամու վրայ Տոմնատիկ լեռան շրջանում (Կիմպոլունգից 60 վ. հիւսիս-արևմուտք) և գերեցին 4 սպայ և 57 զինուոր։

Կովկասեան ճակատ. — Թիւրքական բանակն անկարգ նահանջում է քաջարի զօրքերի անդիմադրելի արշաւանքի առջևից։ Մեր մի քանի զօրամասերն արդէն 15 վ. վրայ են Հայաստանի կենտրոն Երզնկա քաղաքից, ուր, ինչպէս հաղորդում են մեր օդաչուները, թիւրքերը շտապով այրում են զանազան մթերքների պահեստները։

II

Արեւմտեան ճակատ. — Սլոնևկա գետի (Սերեթ ճիւղը) ճակատի վրայ [illegible] բռնակւում է անընդհատ հակառակորդի հրաձգութեան տակ։ Այսօրւայ յարձակման ժամանակ վերցրինք 1,000 գերի, 4 թնդանօթ և 5 գնդացիր, որոնք ուղղւեցին թշնամու դէմ։

Կովկասեան ճակատ. — Մեր յարձակումը դէպի Երզնկա շարունակւում է։ Թիւրքերը նեղւելով մեր զօրքերից, շտապով նահանջում են՝ ճանապարհին թողնելով թնդանօթներ, հրացաններ և զանազան մթերքներ։

—

Նոր ստացուած տեղեկութիւնների համաձայն,

**Կովկասեան բանակի հերոսական զօրքերը գրաւել են Երզնկան։ Թիւրքական 3-րդ բանակը ջախջախուած է և հետապնդւում է։**

### ՏԱՃԿԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

ԼՈՆԴՈՆ, 10 յուլիսի.— Միջագետքի զօրքերի հրամանատարի հաղորդագրութիւնը պաշտօնապէս հերքում է թիւրքական յուլիսի 6-ի հաղորդագրութիւնը, թէ իբր թիւրքերը գրաւել են Եփրատի վրայ անգլիական 7 նաւ և ջախջախել են բրիտանական զօրամասը Բասրայի շրջականերում՝ խորտակելով մի բրիտանական աէրօպլան։

### ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ՌԱԶՄԱՃԱԿԱՏ

ՓԱՐԻԶ, 11 յուլիսի.— Երեկոյեան պաշտօնական հաղորդագրութիւն։ Սոմմա գետից հարաւ տեղական կռիւների արդիւնքն այն եղաւ, որ մենք առաւօտեան գրաւեցինք թշնամու մարտկոցը Էստրէ գիւղից հարաւ։ Յուլիսի 7-ից սկսած մենք 60-ից աւելի գերմանական գնդացիր վերցրինք Սոմմայի ճակատի վրայ։ Մասսի աջ ափին մեր հետևակազօրքը, յամառ կռւից յետոյ գրաւեց մի գիւղ, որ գտնւում է Տիոմոնի ամրութիւնից անմիջապէս արևմուտք՝ վերցնելով 5 գնդացիր և մօտ 40 գերի։ Մնացած ճակատի վրայ հանդարտ է։

ԼՈՆԴՈՆ, 11 յուլիսի.— Անգլիական հաղորդագրութիւն։ Մեր զօրքերը դարձեալ առաջացան Գոզիէրի շրջականերում, ուր բաւական գերի վերցրին։ Գոզիէրից մինչև Գիւյմոն ճակատի մնացած երկարութեան վրայ չափազանց կատաղի կռիւը շարունակւում է։

ՓԱՐԻԶ, 11 յուլիսի.— Ցերեկւայ հաղորդագրութիւն։ Սոմմայի ճակատի վրայ գիշերը խաղաղ անցաւ։ Էնից հիւսիս ֆրանսիական հետախոյզները թափանցեցին թշնամու խրամատների մէջ Վայլիի մօտ և գերեց վերցրին։ Մասսի աջ ափին ձեռնակռիւ։ Շապել-Սենտ-Ֆինեի շրջականերում վերցրինք 30 գերի։ Վերջին տեղեկութիւնների համաձայն, այս [illegible] հասնում թիւը 800 հոգուց աւելի է։

ԼՈՆԴՈՆ, 11 յուլիսի.— Անգլիական հաղորդագրութիւն։ Բացի շարունակւող ուժեղ թնդանօթաձգութիւնից, գիշերը համեմատաբար խաղաղ անցաւ՝ երեկւայ կատաղի կռիւներից յետոյ։ Երեկ, չնայած [illegible] յարձակումներին, թշնամին չյաջողեց առաւելութիւն ձեռք ձգել [illegible] կորուստներ կրեց մեր թնդանօթային ու գնդացիրային կրակից։ Մեզ յաջողւեց գրաւել հողի բաւական տարածութիւն Ֆուրօ անտառի մօտ, Գիւյմոնի ուղղութեան վրայ։ Գոզիէրի շրջականերում մեր զօրքերը նշանակելի յաջողութիւն ձեռք բերին՝ չնայած թշնամու յամառ դիմադրութեան։ Գիւյ-

## ՎՐԱՑ ՆԱՑԻՈՆԱԼԻԶՄԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ*)

IV

Տերրիտորիայի հարցը այնքան է զբաղեցնում վրաց նացիոնալիստներին, որ «Թեմին», վրացերէն իրեն անկուսակցական համարող մի թերթ, նախանցեալ տարի բացել էր նոյն իսկ մի առանձին բաժին «Թաւիսուփալի Տրիբունա» (ազատ ամբիոն) անունով, որտեղ տպւում էին տերրիտորիայի հարցին վերաբերեալ ստացւող բոլոր յօդուածները։ Ահա ինչ է տւում այդ թերթում նացիոնալիստ մի յօդուածագիր, բժ. Գոմարթելին, այդ հարցի մասին.

«Մենք բոլորս էլ խօսակցութիւն ենք բռնած և ոչինչ չենք շինում։ Ահա մեր արտօնեալ դասը։ Մի՞թէ նա ոչինչ չի շինում։ Հին Վրաստանի փառքով տարուած նա հանգիստ սրտով «տայրողալը» է անում իր հողերը վրացի ժողովրդի բարեկեցութեան համար։

«Ահա հայ բուրժուազիան, որ ամեն կերպ աշխատում է վրաց ժողովրդի կեանքի փոքրիկ անկւում ձեռք բերել ჩვენ ტერიტორიას և միևնոյն ժամանակ քարոզ կարդալ եղբայրութեան մասին և այլն».**)

Այս տողերի մէջ հետաքրքրական է նախ և առաջ այն խոստովանութիւնը, որ անում է նացիոնալիստը, այն է, որ վրաց «արտօնեալ դասը»... «հանգիստ սրտով «տայրողալ» է անում հողերը»... Այս խոստովանութիւնից ևս կողմնակի կերպով հաստատւում է այն միտքը, որ հայերը ազնուականները շատ էլ երկար չեն մտածում և պատմական հոսանքի հետ գնալով, ծախում են, եթէ անհրաժեշտ են դրամ, նում, իրենց հողերը հային, վրացուն, ռուսին կամ ում կը պատահի և որ ազնուական որդիներին է գլխաւորապէս անհանգստացնում այդ «տայրողալ» երևոյթը։

Միւս կողմից այդ խօսքերի միջից լսւում է վրաց նացիոնալիստների այն խոր վիշտը, որ պատճառում է նրանց՝ հողերի օտարների ձեռքն անցնելը, այն էլ հայերի, որոնք իբր թէ չար նպատակ են դրել և «աշխատում են վրաց ժողովրդի (?) կեանքի փոքրիկ անկւում ձեռք բերել ჩვენ ტერიტორიას»։ (Ընդգծում մերն է)։ Նացիոնալիստը այլ կերպ վարւել չի կարող. նա վրաց կնեազների հողերը չի կարող վրաց ժողովրդի տերրիտորիա չհամարել։ Եւ այսպէս ամէն անգամ, երբ մի որև է հայ դրամատէր-կապիտալիստ գնում է մի որև է վրացի ազնուականից նրա կալուածները, վրաց ազնուականութեան այդ նացիոնալիստ գաղափարախօսները, բժիշկներից, փաստաբաններից կամ այլ արհեստի ազնուական և ոչ ազնուական ծագում ունեցող «ինտելիգենտ»-ներից կազմւած, վայնասուն են բարձրացնում, թէ հայերը գրաւում են վրաց ժողովրդի տերրիտորիան։ Նրանց հոգը չէ, ի հարկէ, որ հայ Մանթաշեանը գնելով մի որև է վրացի կնեազից նրա հողերը, կառուցանում է այնտեղ ցեմենտի գործարան, թէկուզ և իր անձնական օգուտը՝ կապիտալիստի շահն ի նկատի ունենալով, կամ մի որև է հայ Աւսարգսեան ու Փրիգոնեան մի ուրիշ վրացի կնեազի հողի վրայ օրինակելի փորձադաշտեր ու այգիներ են հիմնում։ Նրանց հոգը չէ, որ այդ բոլորը նպաստում է երկրի առաջադիմութեանը, հենց իրա Վրաստանի յառաջադիմութեանը։ Բայց մի՞թէ վրաց նացիոնալիստները մտածում են երկրի յառաջադիմութեան մասին։ Նրանք, ինչպէս որ պատրաստ են զոհաբերելու վրաց գիւղը, քաղաքը, գրականութիւնը և այլն, նոյնպէս էլ պատրաստ են զոհելու Վրաստանի տնտեսական յառաջադիմութիւնը, միայն թէ վրացի ազնուական հայերի ժառանգները լինեն բացառապէս վրացինները, միայն թէ նրանց կալուածքները չանցնեն օտարների ձեռքը, ի թիւս որոց և հայերի ձեռքը։

Սակայն իրենք վրաց նացիոնալիստներն էլ, կարծես զգում են, որ պատմութեան անիւը ետ դարձնել անկարելի է, զգում են, որ կանգնեցնել վրաց ազնուականութեան հողազրկութեան պրոցեսը շատ է դժուար և որ հին ազնուական կալուածատէրը կամ տեղի պիտի տայ նոր կապիտալիստ կալուածատէրին և կամ ինքը պիտի դառնայ այդպիսին։ Հասկանում են այս վրաց նացիոնալիստները և աշխատում են գոնէ աւելի չհեկան դարձնել ազնուականների հողերի վաճառումը։

Ահա ինչու նրանք, սկսած «Զակաւկազսկայա Րէչ»-ի «Դրուգին»-ով այնպիսի եռանդուն ազնուացին մղեցին պետական ազնուական և գիւղացիական բանկերը։ Զի որ վրաց ազնուականները պետական ազնուական բանկի շնորհիւ կը կարողանան իրենց հողերը արհեստականօրէն ուռեցրած գներով ծախել։ Իսկ գիւղացիական բանկի անունը մէջտեղ են բերում միամիտներին հաւատացնելու համար, որ այդ մարդիկ վրաց դեմոկրատիայի մասին, վրաց գիւղացիութեան մասին էլ են մտածում, թէև ամենքին յայտնի է, թէ որքան են գիւղացիական այդ «գիւղացիական» բանկերը։ Կարծես նոյն «Զակաւ. Րէչ»-ը չէր, հանդերձ իր «Դրուգին»-ով, որ մի ամբողջ արշաւանք սկսեց նոյնիսկ այնպիսի մի չափաւոր օրինագծի դէմ, ինչպիսին էր խիզանութեան վերացման օրինագիծը, երբ նա Պետ. Դումա մտցրեց։ Կարծես այս ազգայնականների ներկայացուցիչը չէր, որ Պետական Խորհրդում առաջարկեց յետաձգել 1912 թ. դեկտեմբերի 13-ի օրէնքը, որով վերացւեցին Անդրկովկասում «временно-обязанныя отношенія» կոչւած ֆէօդալական յարաբերութիւնները։ Եւ այս մարդիկ են, որ աշխատաւորութեան անունից են խօսում։ Նացիոնալիստին յատուկ զոհ է սա—ազգի, ժողովրդի անունով խօսել իր դասակարգային շահերը, իր մասնաւոր խմբական ձգտումները։ Եթէ այդպէս չլինէր, «Դրուգին» էլ իր յօդւածի տակ կը ստորագրէր ոչ «Դրուգին», այլ «Կնեազ»։

Այսպէս ուրեմն վրաց ազնուականների կալուածները հետզհետէ անցնում են բուրժուազիայի ձեռքը և, կրկնում ենք, գլխաւորապէս հայ բուրժուազիայի։

Այս հանգամանքը առաջ է բերում մի կողմից ազնուական հայերի և հայ բուրժուազիայի միջև առնողի և ծախողի այն անտեսական յարաբերութիւնը, երբ մի կողմը աշխատում է ամեն կերպ առնել որքան կարելի է էժան, իսկ միւս կողմը՝ ծախել որքան կարելի է թանգ գնով։ Դրա համար էին վրացի ազնուականները այնքան ցանկանում, որ պոլիտեխնիկումը կառուցւի Սաբուրթալոյում, դրա համար նրանք հիմնեցին վերջերս ազնուական բանկեր և այլն։

Միւս կողմից ազնուական կալուածքների այդ վաճառքը լուրջ վտանգի է ենթարկում ազնուական դասակարգի, իբրև դասակարգի գոյութիւնը։

Եւ ահա տնտեսական շահերի այս ներհակութեան մէջ պիտի փնտրել, ինչպէս ասացինք, վրաց ազնուականութեան նացիոնալիստ իդէօլոգների և վրաց նացիոնալիստ մամուլի հակահայկական արշաւանքների պատճառներից մէկը, արշաւանքների, որոնց միակ նպատակն է, որքան կարելի է, խանգարել օտարազգի կապիտալիստներին ձեռք բերելու վրաց ազնուականների կալուածները։

Սակայն վրաց ազնուականութեան այդ հակահայ տրամադրութեան պատճառը միայն հայ բուրժուազիայի և այդ դասակարգի տնտեսական շահերի ներհակութիւնը չէ, այլև վրաց ազնուականութեան և վրաց ճորտ կամ սակաւահող աշխատաւոր գիւղացիութեան տնտեսական շահերի ներհակութիւնը. վրաց ազնուականութիւնը դեռ չի մոռացել, ի հարկէ, վրաց գիւղացիութեան ըմբոստացումների և պահանջների մասին, և գիտէ, որ նրանց կրկնութիւնը անկարելի չէ։ Եւ ահա ինչու նա ամեն ջանք գործ է դնում դաստիարակելու վրաց աշխատաւոր մասսաներին շովինիստական ոգով, զարթեցնելու նրանց մէջ սուր նացիոնալիստական կրքեր ու բնազդներ, մթագնելու հայատեացութեան քարոզներով նրանց դասակարգային գիտակցութիւնը և հեռացնել իրենցից նրա ուշադրութիւնը։ Հայերն այսպիսով հանդէս են գալիս իբրև քաւութեան նոխազ, իբրև օրինակ, որի դէմ աշխատում են ուղղել այդ մասսաների դժգոհութիւնը, ճիշդ այնպէս, ինչպէս մի ժամանակ թիւրք բէկութիւնն էր գրգռում թիւրք աշխատաւորական մասսաներին հայերի դէմ իրենից հեռացնելու համար նրա ուշադրութիւնը։

Բայց եթէ թիւրք բէկերին աջողւեց հասնել իրենց նպատակին՝ շնորհիւ մասսաների ցածր դասակարգային գիտակցութեան, վրացի ազնուականների ընդհանրապէս այդ չի աջողւում և երբէք էլ չի աջողւի շնորհիւ վրաց աշխատաւորութեան բարձր գիտակցութեան։

Եւ այդ չէ պատճառը արդեօք, վրացի ռէակցիոն այդ ազնուականութիւնը, չունենալով բարեկամներ սեփական ժողովրդի մէջ, ջանք է գործ դնում բարեկամներ գտնելու թիւրք ազգայնական ռէակցիոն տարրերի, այն է թիւրք բէկութեան մէջ։ Այդ չէ պատճառը մի՞թէ, որ վրաց նացիոնալիզմի թէօրետիկոսներ, պ. «Դրուգին»-ները, հազար ու մի սոփեստական հնարքներով աշխատում են ապացուցել, որ հայերը «եկւորներ» են և որ կովկասեան բնիկներ են վրացիներն ու թիւրքերը, սիրաշահելու համար, ի հարկէ, վերջիններին։ Եւ միայն նացիոնալիստական մամուլի մէջ չէ, որ այդ մտքեր են քարոզւում։ Վրաց

*) Տե՛ս «Հորիզոն», № 153.

**) «Մշակ», № 91, 1914.

digitised by A.R.A.R.@

մեծ մասն այժմ գտնւում է մեր ձեռքում։ Այդ գիւղի շրջականներում վերցրինք 2 թնդանօթ և 60 զինւոր։

ՓԱՐԻԶ, 12 յուլիսի.—Գաղտօնական հաղորդագրութիւն ցերեկւայ ժամը 1-ին. Սոմմայից հարաւ ֆրանսիացիները Էստրէի շրջանում գրաւեցին ալների մի խումբ, որ չափազանց ուժեղօրէն ամրացւած էր։ Մի փոքր գրոհի ժամանակ նրանք գերմանացիներից խլեցին մի քանի խրամատ Վերմանդովիլիէրից հիւսիս։ Մաասի ձախ ափին գերմանացիների արած փորձը՝ ձեռնառումբերով գրոհ տալու «304» բարձունքի վրայ, յետ մղւեց գնդացիրների կրակով։ Աջ ափին կատաղի ամրակռւութիւն էր Ֆլեորիի և Լաֆէի մէջ գտնւած ամբողջ ճակատի վրայ, եղջաւում արտիլերիական կրակի նախապատրաստութիւնից յետոյ, գերմանացիները գրոհ տւին Բալլուիլէրի գէմ, Ալտկիրխէից հիւսիս-արևմուտք, սակայն վանւեցին, բաւական ուժգին կռւից յետոյ, այն խրամատներից, ուր նրանց աջողւել էր թափանցել։

ԼՈՆԴՈՆ, 12 յուլիսի.— Անգլիական հաղորդագրութիւն։ Ճակատամարտը շարունակւում է Պոզիէր գիւղի մօտ, ուր աւստրալիական զօրքերը գերի վերցրին 6 սպայ և 175 զինւոր։ Ճակատի միւսած մասերում նկատւում է երկուստեք արտիլերիայի մեծ գործունէութիւն։ Անկրի և ծովի մէջև կարևոր ոչինչ չպատահեց։

## ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

ԹԵՀՐԱՆ, 11 յուլիսի.— Մայրաքաղաքից զինւորական ուսումնարանը մեկնեց իշխան Իզմայիլը, իշխան Զիլլի-Սուլթանի որդին։ Այդ ուղևորութիւնը կապ ունի պարսիկ կառավարութեան կողմից ցեղերի զօրախմբերի կենտրոնացումի, նոյնպէս զօրքի նոր կազմակերպութեան հետ, եթէ թիւրքերը նոր փորձեր անեն առաջանալու Պարսկաստանի ու Թիւրքիայի մէջև բացորոշ խզման դէպքում։ Երկու շաբաթ անցաւ մեր զօրամասերի կողմից Քիրմանշահի առաջ թիւրքական ճնշումը կասեցւելուց, և թիւրքերը, ըստ երևոյթին, հիմնովին խրւեցին և շարունակում են խրամատներում ամրանալ։ Համոզւեցին, հաւանօրէն, որ անհնար է ջախջախել մեր զօրքերի կենդանի պատնէշը՝ Գերմանիայի և երիտասարդ-թիւրքերի սարքած նոր արկածախնդրութեամբ։

## ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

ՀՌՈՄ, 10 յուլիսի.—Գաղտօնական հաղորդագրութիւն գլխաւոր շտաբի։ Պոզինօ ճակատում և Սեսսէ-Կոմունի սարահարթի վրայ շարունակւում է մեր հետևակազօրքի ճնշումը։ Մենք առաջացանք Մոնտէ Ցիբրօի լանջերի վրայ, ուր բերսալիէրները փայլուն գրոհով վերցրին մի քանի խրամատներ՝ գերելով 120 հոգի և վերցնելով մի գնդացիր։ Դոլոմիտի լեռների վրայ, Տրեննեօյօ և Զիգմոնտէ ձորերի վերնամասերի մէջև մեր զօրքերը [illegible] Կաւալլացցա և Կոլ-Բրիկոն [illegible] դիրքերը՝ վերցնելով 141 գերի, որոնց մէջ 3 սպայ։ Բացի այդ, վերցրինք 2 թնդանօթ, մի քանի խրամատային մորտիր և մեծաքանակ ռազմամթերք։

## ԾՈՎԻ ՎՐԱՅ

ԼՈՆԴՈՆ, 11 յուլիսի.—Ծովակալութիւնը հաղորդում է. Յուլիսի 9-ի կէս մեր մի քանի թեթև յածանաւերը նկատեցին Նէօրխիգտերի փարոսի մօտ թշնամու 3 հականականաւեր, որոնք հեռացան, նախ քան նրանց մօտ հասցնելը։ Դրանից անմիջապէս յետոյ Սխուզենսկի ծանծաղուտի մօտ թշնամու 6 հականականաւեր տրագութեամբ կռւի սկսան։ Զեռյած, որ թշնամու նաւերի վրայ մի քանի ռումբեր ընկան, սակայն նրանց աջողւեց հասնել բելգիական ծովափը։ Մեր մի նաւի վրայ ընկած ռումբից թեթևակի վիրաւորւեցին մի սպայ և մի զինւոր, ուրիշ ոչ մի վնաս և կորուստ չունեցանք։

## ԱՆԳԼԻԱ

ԼՈՆԴՈՆ, 11 յուլիսի.—Ընդհանուր ատտոռնէյը մերժեց Կեզմենտին թոյլատրել իր դատի վերաքննութեան համար դիմել լորդերի պալատին։

ԼՈՆԴՈՆ, 11 յուլիսի.—Վախճանւեց յայտնի գիտնական սըր Ուիլեամ Ռամզայը։

ԼՈՆԴՈՆ, 11 յուլիսի.—Համայնքների պալատ։ Ասկւիտը ներկայացրեց օրինագիծ՝ նշանակելու համար երկու առանձին յանձնաժողով Դարդանէլի և Միջագետքի պատերազմական գործողութիւնները քննելու համար՝ լիազօրութիւններ ունենալով քննութիւն կատարելու նաև Հնդկաստանում։ Ենտոյ Ասկւիտն առաջարկ մտցրեց յատկացումների համար (պատերազմական կարիքներ?) 450 միլիոն ֆունտ ստեռլինգ և յայտարարեց, որ յատկացման ընդհանուր գումարը ֆինանսական տարւայ համար կազմում է 1.050 միլիոն, պատերազմի սկզբից ի վեր նախկին վարկերի հետ հասնելով 2.832 միլիոնի։

ԼՈՆԴՈՆ, 11 յուլիսի.—Համայնքների պալատ։ Պատասխանելով հարցումներին, Ասկւիթը յայտարարեց, որ կառավարութիւնը մտադիր է խորհրդաժողով գումարել թագաւորութեան և գաղութների ներկայացուցիչներից, պատերազմից յետոյ առևտրական ծրագրի քննութեան համար։ Որոշւած է Լոնդոնում հիմնել մի կոմիտէ, որպէսզի համաձայնութիւն մշակէ այդ ծրագրի մասին անգլիական բոլոր կուսակցութիւնների մէջև։ Սամուէլը յայտարարեց, որ իր ձեռք առած միջոցները բարեկամ երկրների Անգլիայում ապրող օտարերկրացի զօրակոչի տարիքում եղող հպատակներին բանակի շարքերը կանչելու մասին՝ դրսից որևէ ուղղակի կամ անուղղակի թելադրութիւնից չի առաջանում։ Լլոյդ-Ջորջն առաջին անգամ խօսելով իբր զինւորական մինիստր, յայտարարեց, որ դեռ վաղաժամ է պատերազմական դրութիւնը բնոյթագծել, քանի տակաւին շարունակւում է ճակատամարտը։ Ամեն պարագայում նպաստաւոր հեռանկարներ են բացւում։ «Մեր հրամանատարները», ասաց Լլոյդ-Ջորջը, գոհ են և հպարտ զօրքերի քաջութեամբ։ Անգլիական հետևակազօրքը երբէք այսպիսի փայլուն յաջողութիւններ չէր յայտնագործել։ Զօրքերի պատերազմական յաջողութիւնները ինձ համոզում են յաղթանակի նկատմամբ։ Մենք գիտէինք, որ մեզանում աւելի լաւ են թնդանօթները և սպառազինումը։ Բանակը շուտով բարելաււում է և գերազանցեց ուրիշներին։ Մենք կասկածում էինք, որ մի քանի ամսւայ ընթացքում կը կարողանանք զինւորներին՝ պատրաստել գործածելու խոշոր և բարդ մեքենաներ։ Այժմ մենք տեսնում ենք, որ հասել ենք նպատակին և երբէք չենք ունեցել աւելի գիտակից բանակ։ Զինւորներն ապացուցին, որ հնարաւոր է յաղթել անպարտելի համարւած թշնամուն։

## ՖՐԱՆՍԻԱ

ՓԱՐԻԶ, 11 յուլիսի. — Ֆրանսիական սոցիալիստական կուսակցութեան պաշտպանութեան տակ կազմւեց հայերի պաշտպանութեան գաղափարի սոցիալիստական պրոպագանդի կոմիտէ։ Կոմիտէն յայտարարում է իր ծրագրում, որ նա կը կանչէ և կօգտագործէ ազգային պաշտպանութեան համար սոցիալիզմի պարունակած բոլոր իմացական և բարոյական ուժերը և նրանց կը տրամադրէ՝ իր գոյութեան, անկախութեան ու ազատութեան համար կռւող ազգին։

## ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

ՊԵՏՐՈԳՐԱԴ, 11 յուլիսի —Մինիստրական խորհրդի նախագահ, արտաքին գործերի մինիստր հոֆմէյստեր Շտիւրմերը մեկնեց Գերագոյն Հրամանատարի կայանը։

ՊԵՏՐՈԳՐԱԴ, 11 յուլիսի.—Այրւեց հին տախտակէ պալատական կամուրջը։ Փուլ գալով, նաւերի վրայ լողացող կամրջի մասերից այրւեցին 2 փայտակիր ու ածխակիր լաստանաւեր։ Նրանց պարանները կտրւած՝ տարան դէպի բացերը։ Լաստանաւերի վրայ հրդեհը շարունակւում է։ Պատճառն ու վնասները պարզւում են։

## ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ

ՍՏՈԿՀՈԼՄ, 11 յուլիսի.— «Դոյչէ Տագես-Ցայտունգի» մի յօդւածից պարզւում է, որ ներկայումս գերմանական բանւորների և զինւորների մէջ, խրամատներում, գերմանացի սոցիալիստները տարածում են անհամար թռուցիկներ՝ «Կորչի պատերազմը» նշանաբանով, որոնք յանձնարարում են բռնի կերպով խաղաղութիւն մտցնել։ Թերթը պահանջում է խստիւ պատժել այդ թռուցիկները տարածողներին։

ՓԱՐԻԶ, 11 յուլիսի.— Թերթերը միաբան կերպով բարձր են գնահատում Սազոնովի արած ծառայութիւնները դաշնակիցների դատին, և Շտիւրմերի նշանակումը նկատում են երբ երաշխաւորութիւն, որ ռուսական քաղաքականութիւնը պէտք է կրէ ատլանդեան հաստատակամութեան և հեռատեսութեան դրոշմը։

ԱԹԷՆՔ, 11 յուլիսի.—Պարլամենտի ընտրութիւնները վերջնականապէս նշանակւած են սեպ. 25-ին։

---

կաններ [illegible] գծերում էլ կրկնում են նրանք։ 19[illegible] թ. նոյեմբերի 25-ին վրաց ազնւականութ[illegible] ներկայացուցիչները Թիֆլիսի [illegible] նացիոնալիստների «Новый Кавк[illegible]» [illegible] մի նախաճաշ էին կազմակերպ[illegible] ի պատիւ գեներալ ադիւտանտ Հեւս[illegible] խան Նախիջևանսկու։ Ներկայ [illegible] լինում վրաց ազնւականութեան պարագլուխը, վրաց կրթական-կուլտուրական հիմնարկութիւնների ներկայացուցիչները, մուսուլման ինտելիգենցիան [illegible] խան Տեկինսկին, որինց կա[illegible] ջար և շատ ուրիշները։ Եւ նախաճաշի ժամանակ արտասանւում են ճառեր, ի հարկէ, և առօ վրացի ճառախօսները առիթը բաց չեն թողնում իրենց ձեռքից չխոտելու համար, որ վրաց և թուրք ժողովուրդները կովկասեան ատոմիզնների են,բնիկները, որոնք կոչւած են Կովկասի խաղաղութիւնը պաշտպանելու։

Եւ այդ «խաղաղութիւնը» պահպանելու համար է, որ վրաց նացիոնալիստները սկսեցին քարոզել վրաց-թուրքական միութեան գաղափարը, ընդդէմ հայերի։ Ամենքի համար պարզ է, որ վրաց նացիոնալիստների այդ քարոզի նպատակը չէր առաջ բերել թուրք և վրացի աշխատաւոր ժողովուրդների միութիւն նրանց դեմոկրատական շահերի պաշտպանութեան համար։ Նրանց միակ նպատակն էր առաջ բերել վրաց թուրքական ազնւականութեան միութիւն, թէև նրանք այդ միութեանը վրաց ու թուրք ժողովուրդների միութեան անունն էին տալիս։ Այդ ամենը տեսան սոյն տարւայ ապրիլի 26-ի գեմստւոյական խորհրդակցութեան ժամանակ, որ տեղի ունեցաւ Թիֆլիսում։ Այստեղ ամենքը տեսան, թէ ինչպէս է ցաւում վրաց ազնւականութեան ներկայացուցիչների և թուրք բէկերի արդէն իրականացած միութիւնը, կամ բլոկը վրաց դեմոկրատ ժողովրդի և թուրք ժողովրդի մասին։ Վրաց-թուրքական ազնւական այդ միութիւնը ամեն կերպ աշխատում էր ջանաց ընդունել տալու 1890 թւականի գեմստւոյական կանոնադրութիւնը անփոփոխ, առանց նոյն իսկ որևէ քննութեան, օգտւելով, ի հարկէ, իր ձայների մեծամասնութեամբ։ Իսկ ընդունել այդ կանոնադրութիւնը, նշանակում էր երկրի տեղական ինքնավարական գործերը յանձնել թուրք բէկերի և վրացի կնեազների ձեռքը, ուրիշ խօսքով, կատարել մի հակաժողովրդական գործ։ Հայ բուրժուազիայի ներկայացուցիչների վերին աստիճանի չափաւոր և փոքր ինչ դեմոկրատիկ առաջարկները բոլորն էլ մերժեցին այդ մեծամասնութեան կողմից, որովհետև նրանք, այդ առաջարկները եթէ ինչ կարող էին լայնացնել ժողովրդի ընտրական իրաւունքները։ Այդ իշխան-բէկական մեծամասնութիւնը այնպիսի ներքուստ ծամածռութիւն ցոյց տւեց, որ իշխանութեան ներկայացուցիչների զարմանքն առաջ բերեց։ Եւ «սրտացաւ» այս «ազգասէր» իշխանների և բէկերի բռնած հակադեմոկրատական դիրքը արժանացաւ վրաց դեմոկրատական և թուրք առաջադիմական («Աչըգ Սեօզ» և այլն) թերթերի դատապարտութեան։ Նոյնիսկ Պետական Դումայի մահմեդական ֆրակցիայի նախագահ Թևեկէլեան հեռագրով ստիպւած էր յայտնել իր բողոքը խորհրդակցութեան թուրք անդամներին, որ նրանց բռնած այդ դիրքը նրանք Պետական Դումայում չեն պաշտպանի։

Վերջացնելով մեր խօսքը վրաց ազնւականութեան թշնամանքի մասին դէպի հայերը, աւելացնենք, որ այդ թշնամանքը ունի և մի այլ հասարակական-քաղաքական պատճառ։ Վրաստանի կապիտալիզմի զարգացման հետ զուգընթացաբար աճում է Վրաստանի քաղաքների բուրժուազիան, մասնաւորապէս հայ բուրժուազիան, որ այդ քաղաքների ինքնավարութեան և տնտեսութեան մէջ առաջնակարգ դեր է խաղում և առհասարակ ամբողջ հասարակական կեանքին իր տոնն է տալիս։ Եւ նրա ձայնն է, որ փաստօրէն ի նկատի է առնում տեղական բարձր և ցածր իշխանութիւնը։ Վրաց ազնւականութիւնը, որ հետզհետէ կորցրել է և կորցնում է իր նշանակութիւնը և ազդեցութիւնը քաղաքներում, չէ կարող, ի հարկէ, նախանձով չնայել այդ բոլորին։ Եւ ինչու նա այնպիսի եռանդով կողմնակից յայտարարեց իրեն Կովկասում գեմստւօ մտցնելուն 1890 թ.-ի կանոնադրութեան մտքով, ցանկանալով այդպիսով քաղաքային բուրժուական ինքնավարութեան հանդէպ ունենալ տեղական ազնւական ինքնավարութիւն։ Աւելի ազնւական ինքնավարութիւն, որովհետև ինչպէս տեսցինք, այդ օրէնքով տեղական ինքնավարութեան մէջ ձայների մեծամասնութիւնը ազնւականութեանը պէտք է պատկանի, այլ ոչ ժողովրդական տարրերին։

Ն. Դերունց

(Կը շարունակւի)

# ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

## ՍԱՀԱԿ ՄԱՏԻՆԵԱՆԻ ԳՈՐԾԸ

(Նամակ խմբագրութեան, հեռագրով)

Իգդիր, 7 յուլիսի *)

Եղբայրական Օգնութեան Իգդիրի լիազօր Սահակ Մատինեանը փախըստականների օգնութեան գործում թոյլ է տւել ապաշնորհ զեղծումներ։ Մեր բոլոր ջանքերը, որ Եղբայրական Օգնութեան Երևանի կոմիտէն քննի նրա գործունէութիւնը, ապարդիւն անցան։ Հայ մամուլը հրաժարւում է հասարակութեան դատաստանին ներկայացնել Մատինեանի արարքները**), Ցաւահատելով, որ ճշմարտութիւնը երևան հանելու համար մեր ջանքերն անարդիւն են անցնում, մենք համարձակւում ենք դիմել Ձերդ Սրբութեանը, իբրև Եղբայրական Օգնութեան բարձր հովանաւորին, և ամենախոնարհաբար խնդրել, որ Ձերդ Սրբութիւնը հրամայի ում հարկն է անյապաղ քննել Մատինեանի գործունէութիւնը։ Բոլոր փաստերը, որոնք հաստատում են Մատինեանի մեզ համար անտարակոյս մեղաւորութիւնը, պարտաւորւում ենք ներկայացնել դատարանին կամ ռևիզիային։

Սուրմալուի շրջանի փախստականների կոմիտէի կողմից՝
Շեկոյեան, Բեյլարեան
Տեղական բողոքող հայերի կողմից՝
Արոյեան, Կանայեան

## ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ԴՈՒՄԱ

Դումայի հերթական նիստը կայացաւ երկուշաբթի, յուլիսի 11-ին, նախագահութեամբ Ալ. Խատիսեանի։

Հարցապնդում.

Սուլխանեան. Վերջերս յայտարարած սակագնի հետևանքն այն եղաւ, որ շուկայից բոլոր մթերքներն անյայտացան։ Սակագինը միտք ունի այն ժամանակ միայն, երբ քաղաքն իր ձեռքն է վերցնում ամեն ինչ և ինքը բաց թողնում ըստ սակագնի, ինչպէս շաքարը և ալիւրը։ Սակագնում եղած գներից շատերը չեն համապատասխանում իրականութեան և ցանկալի է իմանալ, ով է հրատարակել այդ սակագինը։

Խատիսեան. Սակագին նշանակւում է այն խառն յանձնաժողովի կողմից, որտեղ մասնակցում են նահանգապետը և քաղաքային պարենաւորման գործով զբաղւող յանձնաժողովը։ Գները նշանակւած են բարեխղճօրէն, իսկ ինչ վերաբերում է մթերքների անյայտացման, այդ նոր երևոյթ չէ, այլ սովորական։

Զաքար. Քաղաքային վարչութեան կողմից պատւիրւած է մեծ քանակութեամբ բանջարեղէն շատ աժան գնով և մօտ ապագայում քաղաքը այն ծախու կը հանի իր խանութներում։

Մեչնիկովի յիշատակին

Խատիսեան զեկուցում է մեծ գիտնական Մեչնիկովի մահւան մասին և առաջարկում յաւերժացնել նրա յիշատակը։

Բաբեան առաջարկում է մէկ թոշակ հիմնել կանանց բարձրագոյն կուրսերում։

Լուսնկեւիչ առաջարկում է քաղաքի հիւանդանոցների բաժիններից մէկը անւանել Մեչնիկովեան։

Դուման բոլոր առաջարկութիւններն էլ ընդունում է։

Տրամւայի ծառայողների ռոճիկների աւելացումը.

Ժուրուլի.—Ինչպէս յայտնի է, անցեալ երկուշաբթիւայ ժողովը տրամւայի ծառայողների ռոճիկների աւելացման և տոմսակների գների բարձրացման հարցերը յանձնեց իրաւաբանական յանձնաժողովին, որպէս զի նա իր կարծիքը յայտնի այդ հարցերի մասին։ Իրաւաբանական յանձնաժողովը գտել է, որ քաղաքը կարող է տրամւայի հինգ կոպէկանոց տոմսակի գինը 6 կ. դարձնել և թանգութեան պատճառով ծառայողների ռոճիկներն աւելացնել, եթէ գտնր Անոնիմ ընկերութիւնը տանի, նա պարտաւոր է ռոճիկների այդ փոփոխութիւնն ընդունել։

Գալստեանը դէմ է տոմսակների գների փոփոխութեան և առաջարկում է ռոճիկների աւելացման պատճառով առաջ եկած ծախսը ծածկել տրամւայի եկամուտներից։

Բաբեան, Կալայեանցի, Դոլուխանեան, Վախլովզօով տոմսակների գների փոփոխութիւնը անհրաժեշտ են համարում և այդ փոփոխութիւնից ստացւած աւելորդ եկամուտից միայն համաձայնւում են աւելացնել ռոճիկները։ Ուրիշ աղբիւր, նրանց ասելով, գոյութիւն չունի, մանաւանդ, որ քաղաքը այնքան էլ բարեկեցիկ դրութեան մէջ չէ գտնւում։

Ձայների մեծամասնութեամբ վճռւում է տոմսակների գները փոփոխութեան ենթարկել և ծառայողների ռոճիկները աւելացնել տարեկան 203,000 ռուբլի։

Նոյնպէս անցնում է քաղաքային ծառայողների ռոճիկների աւելացման հարցը, որը կը պահանջի մօտ 192,000 ռուբլի։ Թ.

*) Բնագիրն ուղարկւած է Վեհ. Կաթողիկոսին, պատճէնը—«Հորիզոն»-ին և «Մշակ»-ին. Խմբ.

**) Այս պնդումը անհիմն է. «Հորիզոն»-ն էր, որ դատ պահանջեց Սահակ Մատինեանի գործը պարզելու համար։ Խմբ.

## ԳԱՂԹԱԿԱՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐ

Խնուսից Տէր-Մինասեանը հեռագրում է Քաղաքների Միութեան Կովկ. բաժանմունքին, որ այնտեղ հիւանդներ չկան. ֆելդշերական կայանը փակւած է։ Անհրաժեշտ է Մուշի հիւանդանոցը ընդարձակել 70 մահճակալով, որովհետև հիւանդանոցը բռնւած է հիւանդ զինւորականներով։ Ամեն օր Վարդօ և Մուշ են գալիս փախստականներ նոր գրաււած վայրերից։

◆ Մուշից Հ. Մակարեանը հաղորդում է Հ. Կ. Կոմիտէին, որ ընդհանուր առումով փախստականների բըժշկական գործը բաւարար է տարւում շնորհիւ Քաղաքների Միութեան բացած հիւանդանոցի, իսկ շրջակայքի բժշկական գործը վարում է բժ. Մանուչարեանը, որը թեթև հիւանդներին անմիջապէս բժշկական օգնութիւն է հասցնում, իսկ ծանր հիւանդներին ուղարկում քաղաք. Քաղ. Միութեան հիւանդանոցը։ Մուշի շրջանի գաղթականներին օգնութիւն հասցնելու գործն էլ տարւում է բաւարար. երեք ամսւայ ընթացքում Հ. Կ. կոմիտէի պահեստից բաց է թողնւած 10,000 փ. ցորեն և գլգլ, բայց այժմ ցորենը վերջացել է, գաղթականներին սպառնում է սովը, եթէ հիմիկւանից միջոցներ ձեռք չառնեն։

# ԼՐԱՏՈՒ

## ԹԻՖԼԻՍ

Ամենայն Հայոց Վեհ. Կաթողիկոսը իր շքախմբով և կարգադրիչ յանձնաժողովի անդամների հետ գիտեց Միրզաւուրի և քաղաքի մի քանի որբանոց-պատսպարանները։

◆ Ռուս քաջարի զօրքի Երզնկայի գրաւման առթիւ երեկ քաղաքը զարդարւած էր դրօշակներով։

◆ Յուլիսի 11-ին Իւ. Ֆ. Սեմէօնովի նախագահութեամբ կայացած տեղական բոլոր թերթերի ներկայացուցիչների խորհրդակցութիւնը որոշւած է և ձեռնհրաւած մի դիմում՝ ներկայացնելու Փոխարքայի քաղաքացիական մասի օգնական իշխ. Օրլովին, խնդրելով ռատնիկների զինակոչին ենթարկւող թէ աշխատակիցներին և թէ տըպարանական բանւորներին ազատել, պատճառաբանելով, որ նրանց զէնքի կանչւելով թերթերը կարող են դադարել, մինչդեռ լրագիրը ամենաառաջին անհրաժեշտութիւնն է թիկունքի պատրաստութեան և պաշտպանութեան համար։ Խորհրդակցութիւնը ընտրած է մի պատգամաւորութիւն՝ անձամբ ներկայանալու և գրութիւնը Փոխարքայի օգնականին յանձնելու համար։ Ընտրւած են՝ Ի. Մ. Դոլուխանեան, Դ. Մ. Դումբաձէ և Դ. Ֆրանչեսկի։

◆ Որովհետև քաղաքային անտառատնտեսական հսկիչների կողմից 22 հոգի իբրև ռատնիկ զէնքի են կանչւում, քաղաքային վարչութիւնը կազմը լրացնելու համար ընդունում է նոր ծառայողներ, որոնք ենթակայ չըպէտք է լինեն զինակոչին։

◆ Անդրկովկասի երկաթուղու նոր կառավարիչ Ա. Դ. Հեսքետը տեղս եկաւ և Կովկասի Փոխարքային ներկայանալուց յետոյ ստանձնեց իր պաշտօնը, իսկ նախկին կառավարիչ գեն.-մայոր Վ. Ա. Վասիլևսկին մեկնեց Պետրոգրադ՝ իր նոր պաշտօնատեղին։

◆ Քաղաքների Միութեան Կով. բաժանմունքը Դորկից ստացել է տեղեկութիւն, որ Միութեան ծառայողներից խոլերայով հիւանդացել են 6 հոգի, որոնցից 5-ը մեռել են. այդ առիթով շտապով այնտեղ է գնացել բժշկական մասի կառավարիչ բժ. Մխաղենկովը, խոլերան չտարածելու համար հարկաւոր միջոցներ ձեռք առնելու։

◆ Քաղաքների Միութեան Կովկ. բաժանմունքի լիազօր Ալ. Խատիսեան յուլիսի 12-ին դիմել է Դոնի-Կուբանի Համառուսական Զեմստւոյական միութեան կոմիտէին և խնդրել Քաղաք. Միութեան կոմիտէի կարիքների համար ուղարկել մինչև 2,000 զոյգ կօշիկներ երկու տակ կաշիով։

◆ Նահանգապետը յայտնել է քաղաքային վարչութեանը, որ շտապով կազմեն պահեստաւորների ընտանիքների ցուցակագրութիւնը. այդ նպատակի համար առայժմ կառավարական յանձնաժողովի տրամադրութեան տակ է դրւած 3,000 ռ.։

◆ Դումայում որոշւած է ջրաբաշխական գործը կանոնաւորելու համար առայժմ յատկացնել 30,000 ռ.։

◆ Յուլիսի 12-ին ոստիկանապետի առաջնորդութեամբ Թիֆլիսի նահանգապետ Մանդրիկան գիտեց քաղաքի շրջականները, որոնց դրութեան մասին բացատրութիւն էր տալիս քաղաքային տնտեսա-տնտեսական մասի տեսուչ Ա. Ա. Շահվերդեանը։

◆ Քաղաքային դումայում ընտրւած են թաղային բնակարանային յանձնաժողովի լրացուցիչ անդամներ՝ Գ. Ա. Տէր-Սահակեան և Ն. Ա. Թերզիբաշեան, իսկ վերոյիշեալ երկու յանձնաժողովի գիտնական ծախսերի համար յատկացւած է 2000 ռ.։

◆ Ոստիկանութիւնը Սերեբրեանոյա փող. № 10 տանը բնակւող Բ. Դ. Զանչիաշւիլու մօտ երևան է հանել 200 փութ թագցրած լաւցքի սապոն, որը պէտք է վաճառւի սահմանւած սակագնով. յանցագործի վրայ կազմւած է արձանագրութիւն։

◆ Յուլիսի 12 ին քաղաքային բարակներն մտել հիւանդներ՝ բծաւոր տիֆով—5, որովայնային տիֆով—1, կրկնւող տիֆով—1, սկարլատինայով 2. առողջացել են՝ դիֆթերիտով—1, բծաւոր տիֆով—18, որովայնային տիֆով—3, կրկնւող տիֆով—25, խառն 1. Մնում են հիւանդներ՝ սկարլատինայով—40, դիֆթերիտով—8, ծաղիկով—3, բծաւոր տիֆով—53, որովայնային տիֆով 21, կրկնւող տիֆով 100. դիզինտերիայով—2, մենինգիտով—2։

# ԳԱՒԱՌԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՎԱՐԴԱՇԷՆ (Նուխու գաւ.) — Տեղիս արագահոս գետակը իր սկիզբն է առնում մօտիկ Կովկասեան լեռնաշղթայից և բազմաթիւ բարձրաբերձ լեռներից և ձորերից։ Այդ լեռներում ամառը տեղացող անձրևներից գետը հսկայական չափերի է բարձրանում և գիւղին աւելի վտանգ է սպառնում. այսպէս գետը միշտ դամոկլեան սրի պէս կախւած է գիւղի գլխին։ Մի քանի տարիներ սրանից առաջ նոյն գետը մի երկու ժամում իր ափերի բոլոր այգիները և ջրաղացները ծածկեց տիղմով և աւազով։ Բնակչութիւնը սարսափահար փախչում էր ով ուր կարող էր։ Վնասը տասնեակ հազարների էր հասնում։ Ճիշտ է, շինւեց մի հաստատ պատնէշ, սակայն գետը հետզհետէ փչացնելով, ներկայումս այդ պատնէշը միանգամայն հաւասարւել է գիւղի դիրքին ու իր սպառնալի բերանը ուղղել գիւղի վրայ։ Բաւական է, որ լեռներում մի քանի ժամ յորդ անձրև տեղայ, այլևս անկասկած հազարից աւելի բնակչութիւն ունեցող գեղեցիկ Վարդաշէնը զոհ պիտի դառնայ հեղեղին, մինչդեռ մի քանի օրում այդ 20—25 սաժէն տարածութեան վրայ մօտիկ գտնւած առատ քարերից հեշտութեամբ ամբողջ լեառ կարելի է կազմել և ընդ միշտ փրկել գիւղը վտանգից։ Քանի որ ուշ չէ, գիւղի գիտակից դասակարգի և գաւառական ճարտարապետի լուրջ ուշադրութիւնն է հրաւիրւում այս բանի վրայ։

Ա. Նիկողոսեան

ՆԻԺ (Նուխու գաւ.)—Նուխու գաւառն ունի այժմ գործունեայ հաշտարար դատաւոր։ Հողատէր բէգերի և գիւղական կուլակների դերն այժմ բոլորովին փոխւել է.—արքունի հողերը, որոնց տիրապետում էին թուրք բէգերը, այժմս յանձնւած են աղքատ և հողազուրկ գիւղացիներին. գիւղական կուլակները այժմ չեն համարձակւում բռունցքներով խօսել գիւղացիների հետ։ Դատաւորը անհագին զեղծումներ և կաշառակերութիւններ է երևան հանել թուրք՝ Բում, Կուլթկաշէն և Վանդամ գիւղերում։ Գիւղացիութեան վրայ բարդւած անտեղի ծախսերը կրճատւել են։

— Ամսոյս 1-ին դատաւորը Նիժ գալով և գիւղացիներին հաւաքելով ձեռնարկեց տանուտէրի ընտրութեան։ Տանուտէրութեան համար շատ թեկնածուներ կային. ձայների մեծամասնութեամբ ընտրւեց պ. Ալեքսան Անտոնեան, իսկ սրա տեղակալ՝ պ. Արշակ Աղաջանեան, երկուսն էլ երիտասարդ և ժողովրդի շահերի պաշտպաններ։

— Թանգութիւնն արդէն մեզ կա-

digitised by A.R.A.R.@

ժաց կամաց խեղդում է. շաքարի ֆունտը ծախում են 75 կոպ.։

Արտ. Ք. Տ. Յովսէփեան

ԼԱԳՈԴԱՂ.—Յուլիսի 3-ին, կիրակի տեղիս երկսեռ Թատերասէրները խաղացին հայոց դպրոցի Թատերասրահում «Զար Ոգի» դրաման 4 ար., հեղ. Շիրվանզադէի և «Ես Մեռայ» վոդ. 1 գ., հեղ. Մեասնիցկու։ Չնայելով քիմի անյարմարութիւններին, սիրողները բարեխղճութեամբ կատարեցին իրենց դերերը, այնպէս որ հանդիսականները գոհ մնացին։ Զուտ արդիւնքը մնաց հայոց դպրոցի ֆոնդի օգտին, Թէ տոմսակների վաճառումից և Թէ բուֆեից մօտ 145 ռ.։ Այժմ դպրոցն ունի մօտ 700 ռ. այդ նպատակով։

— Չնայելով մԹերքների գների մի քանի անգամ աւելի բարձրանալուն՝ շատ բան մինչև անգամ չի գտնւում. մի քանի օր է աւանումս սպիտակ հաց չկայ, ժողովուրդը կերակրւում է կարմիր հացով, այն էլ խմոր։

— Աւանիցս դէպի հարաւ 12 վ. հեռաւորութեան վրայ գտնուող Ղորախչօ կոչւած լեզգիների գիւղում տեղացի Արգուր-Ղաքիբը տեսնելով իր տանը, իր կնոջ մօտ Դիբսադ-օղլուն, վերջինիս դուրս գալուն պէս մի քիչ հեռաւորութեան վրայ՝ սպանել է նրան ու ինքը գնացել յանձնել ոստիկանութեան։

Բագրատ քահ. Սաւրիտտեան

## ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

### ԱՒՍՏՐՕ-ՀՈՒՆԳԱՐԻԱՅԻ ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչքան դժւար, նոյնքան և անհրաժեշտ է ուսումնասիրել մեր հակառակորդների քաղաքական յեղաշրջումները։ Դժւարութիւնը կայանում է նրանում, որ, մանաւանդ Աւստրիայում, գրաքննութիւնը հասած է իր կատարելագործութեան, և երկար, ուշադիր ընթերցումը կարող է տալ թշնամի երկրի որոշ պատկերը։

Աւստրիական մամուլն ինքն իրեն անւանում է «դժգոյն մամուլ», ուր գրաքննութիւնը չի գտնում ջնջելու մի բան, որ կենսունակութեան, շիտակութեան և անկախութեան դրսևորումն իսկ ունենայ»։

Մայիսի վերջերը, երբ դեռ խաղաղ էր ռուսական ճակատը և յաղթութիւններ էին Տրենտինում, Աւստրո-Հունգարիան ինքնագոհ նայում էր իր յաղթանակների վրայ Իտալիայում և անյաղթելի էր համարում իրեն Գալիցիայում։ Վստահ էին և Վերդենի մօտալուտ անկման մասին։

Երբ սկսեց գեներալ Բրուսիլովի յարձակումը, լռութիւն պահեցին։ Մայիսի 27-ին, երբ ռուսական հաղորդագրութիւնները, որոնք արժանահաւատ են Թէ դժբախտութիւնների և աջողութիւնների ժամանակ, տարածւեցին ամբողջ աշխարհում, Աւստրո-Հունգարիայում նոյն հեգնանքի հանդիպեցին, սակայն շուտով և մայիսի 29-ից ընկւած, համբերութիւն են քարոզում աւստրիական Թերթերը։ Եւ յոյսերի աղբիւրներ են որոնում կառչելու համար... «Ռուսաստանն անկարող է սպառազինել»։ Ճապոնական ու ամերիկեան ռազմամԹերքներն անսպառ չեն։

Միաժամանակ հաւատացնում են. «Ռուսները պարպել են իրենց հիւսիսային ճակատը, ուր Հինդենբուրգը մի լաւ հում կը տայ»... Բայց Հինդենբուրգի յարձակումները ջախջախւում են ռուսական կուռ դիմադրութեան առաջ։

Յունիսի 1—3-ին, Վիէննայի և Բուդապեշտի սոցիալիստները խոստովանւում են մի մահացու մտահոգութիւն —միայն Բուքովինան չէ, որին ռուսների կողմից վտանգ է սպառնում, այլ Վոլինը։ Միւս կողմից, կոմս Տիսսան է յայտարարում պառլամենտական պալատում, որ չպէտք է նսեմացնել ռուսական աջողութիւնները։

Լինզինգենի հակայարձակումները միայն երեք օր կարողանում են յոյս ներշնչել... «Բրուսիլովը այլևս առաջ չի գնալ. ռուսները ռազմագիտական աջողութիւն չունեն, այդ առաջխաղացութիւնը միայն քաղաքական նպատակի է հետապնդում»։

Բայց երբ հաւից ընկնում են Չերնովիցը, Կոլոմէան, և ահա ռուսները Կարպատների առաջ են։ Ամբողջ Բուքովինան գրաւած է։ Աւստրիական մամուլը մատնանշում է միայն կազակների հետախուզումները։

Միաժամանակ իտալական Թարմ զօրքերի ճնշման տակ աւստրիական ուժերը ստիպւած են նահանջել։ Մամուլն այս անգամ «ճակատի կրճատում» է անւանում այդ, և համարում է դա մի նոր տակտիկայի տիպար։

Իրողութիւնն այն է, որ Ֆրանց-Յովսէփի բանակները գերի են տալիս 250,000 զինւոր, և դրանից ոչ նւազ սպանւած ու վիրաւոր—կէս միլիոնի մի կորուստ, որի առԹիւ աւստրո-հունգարական մամուլը մխիԹարում է հասարակական կարծիքը նրանով, որ «դաշնակիցներն երկպառակւած են, որ Ֆրանսիան է պահանջել ռուսական յարձակումը, որ գեն. Կադորնան յայտարարել է, Թէ Բրուսիլովի առաջխաղացութիւնն ոչնչով չէ ԹեԹևացրել իտալական ճակատը, որ դրանք «խեղճ ձայլ փղբանեններն» են մարտ ամսին Փարիզում որոշւած ընդհանուր ծրագրի»...

Այսպիսի ինքնախաբէութիւնները ոչնչով չեն բարելաւում աւստրո-հունգարական բանակի դրութիւնը, որ երկու տարւայ կռիւներից յետոյ այլևս անկարող է լրացնել իր կորուստները։ Դրանք ապացուցւում են, որ Թէև նըւաճւած հետ միասին, ինքնավստահութիւնն էլ է պակսել այնտեղ, ուր ռուսական անկարողութիւնն ու Տրենտինում աւստրիական խոշոր յաղԹանակը մի դոգմա էին դարձրել։

Մենք միշտ խուսափել ենք անհիմն յոյսեր ներշնչելուց մօտ ապագայի մասին, բայց Աւստրո-Հունգարիայում կայ դէպքերի և ցոյցերի մի ամբողջութիւն, որը կարելի է բացատրել միայն միջոցների զգալի նւազումով։

Կարելի է, որ այդ նւազումը հասնում է աղէտ դրութեան. աւելի խելացի կը լինէր անւանել չքաւորութիւն, մտահոգութիւն, իսկ ճշմարտութիւն պէտք է լինի այդ երկու ըմբռնումների մէջն։

(„Le Temps")

## ՎԵՐՋԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Լոնդոնի լրագիրները հաղորդում են, որ Լոնդոնի ռումինական դեսպանը երկարատև խորհրդակցութիւն է ունեցել սըր Էդւարդ Գրէյի հետ։ Այդ խորհրդակցութեանը մեծ նշանակութիւն է տրւում։

— Ռումինական ազգայնական Թերթերը գտնում են, որ դաշնակիցների ռազմական դրութիւնը շատ տեսակէտներով աւելի լաւ է, քան կենտրոնական պետութիւնների դրութիւնը։ Լրագիրները կարծում են, որ ներկայ րոպէն ամենից աւելի նպաստաւոր է Ռումինիայի միջամտութեան համար, որովհետև ռուսաց բանակը գտնւում է Կարպատներում և դաշնակիցները շուտով յարձակման պիտի դիմեն Սալոնիկից։ Ռումինական Թերթերը յոյս են յայտնում, որ Յունաստանը վերջ ի վերջոյ պիտի միանայ դաշնակիցների հետ։

— „Morning Post"-ին Բեռնից հաղորդում են, որ Գերմանիայում լուրեր են շրջում, Թէ Բեթման-Հոլւէգի տեղ կանցլեր կը նշանակւի ֆոն-Բիւլովը։ Վերջինս մի գիրք է հրատարակել, որի մէջ ստորջրեայ և օդային անխնայ պատերազմ է քարոզում։ Այս գրքով նա շատ կողմնակիցներ է շահել որոշ ազդեցիկ շըրջաններում։

— Ազգային միութիւնը Գերմանիայում մի կոչ է ուղղել բնակչութեանը, որի մէջ յայտարարում է, Թէ օգոստոսից սկսած ինքն ամեն տեղ ագիտացիա պիտի մղի հաշտութիւն կնքելու օգտին Բեթման-Հոլւէգի ծրագրի հիման վրայ։ Միութիւնը յայտարարում է, Թէ ինքը վճռել է եռանդուն կռիւ մղել Թէ անեքսիոնիստների վնասակար ազդեցութեան և Թէ հասարակութեան տրամադրութիւնը Թունաւորող մալլ յոռետեսների դէմ։ Միութիւնը յոյս ունի, որ բնակչութիւնը միահամուռ իր ձայնը կը բարձրացնի Գերմանիայի ամբողջութիւնն երաշխաւորող պատւաւոր հաշտութիւն կնքելու օգտին։

— „Ber. Tageb."-ը մատնանշում է, որ ֆրակցիաների պարագլուխների հետ կանցլերի ունեցած խորհրդակցութիւնը խիստ գաղտնի է պահւում։ Այդ մասին պաշտօնական հաղորդագրութիւն չի լինի։ Կանցլերի դիւանատանը հաւատացնում են, որ խորհրդակցութեան մէջ քննւում էր ընդհանուր դրութիւնը, այլ ոչ առանձին յատուկ խնդիրներ։

## ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Երեւան, 11 յուլիսի

Իր «Պատասխան պ. Աճառեանին» բացատրութեան մէջ («Հորիզոն», № 148) պ. Վ. Տէրեանը ի միջի այլոց գրում է, որ «Պարուս» հրատարակչական ֆիրման «Сборникъ Армянской Литературы» ժողովածուի հրատարակութեան առԹիւ իմ հասցէով մի նամակ է գրել հօրս Ա. Աճառեանին յանձնելու համար։

Ոչ ես և ոչ էլ մեր ընտանիքի անդամներից որևէ մէկը այդպիսի նամակ չենք ստացել։ Ուրեմն մնում է միայն հաւատալ պ. Վ. Տէրեանին, որ իբր Թէ այդպիսի նամակ գրւած է եղել։

Բացի դրանից պ. Վ. Տէրեանը գրում է, որ ես համաձայնութիւն եմ տւել հօրս՝ Ա. Աճառեանի երկերը Թարգմանելու։ Ճիշտ է, հեղինակը ինձ է արտօնել իր բացակայութեան ժամանակ իր երկերի հրատարակութեան իրաւունքը և ես իմ հերԹին իրաւունք տւեցի պ. Լ. Քալանթարին Թարգմանել Ա. Աճառեանի երկերը։ Բայց կարծում եմ, որ ոչ Թարգմանիչ պ. Լ. Քալանթարը և ոչ էլ ժողովածուի խմբագիր պ. Վ. Տէրեանը այնքան միամիտ չեն, որ եզրակացնէին դրանից և այն, որ ես իրաւունք եմ տւել նրանց այնպէս փոփոխել, «սրբագրել» Ա. Աճառեանի երկերը, ինչպէս որ այդ արել են «Մայրերը»-ի հետ Թարգմանիչը և ժողովածուի խմբագրութիւնը։ Գուցէ Թարգմանութեան արտօնութիւնը տալիս պէտք էր նաև չշտել՝ «Թարգմանել, բայց առանց բնագրի փոփոխութեան»։ Ես այդ չեմ արել և... սխալւել եմ։

Վ. Աճառեան

## ՊՈՍՏԱՐԿՂ

ՎԱՐԴԱՇԷՆ, Դպրոցի հոգաբարձութեան.—Նիւթատուների ցուցակը տպագրելու համար հաճեցէք ուղարկել 6 ռուբլի։

Խմբագիր՝ Ս. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

## ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

### ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Երթեւեկութիւն ճանապարհ Թիֆլիսի ժամով

(Սահմանւած մայիսի 1-ից)

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է

| | |
|---|---|
| Բաքու № 6 արագ | 11 ժ. 13 ր. առ. |
| » № 8 » լրաց. | 3 ժ. 54 ր. ցեր. |
| » № 4 պոստատար | 9 ժ. 28 ր. երեկ. |
| Բաթում № 3 » | 11 ժ. 03 ր. առ. |
| » № 9 մարդատար | 10 ժ. 33 ր. երեկ. |
| Երևան և Ջուլֆա № 4 պոստատար | 11 ժ. 13 ր. երեկ. |
| Սարիղամիշ, զինւորական № 316/631 մարդատար | 9 ժ. 48 ր. երեկ. |

ԹԻՖԼԻՍ Է ՀԱՍՆՈՒՄ

| | |
|---|---|
| Բաքուից № 3 պոստատար | 10 ժ. 08 ր. առ. |
| » № 7 արագ լրաց. | 4 ժ. 12 ր. ցեր. |
| » № 5 » | 8 ժ. 48 ր. երեկ. |
| Բաթումից № 3 մարդատար | 9 ժ. 52 ր. առ. |
| » № 4 պոստատար | 8 ժ. 48 ր. երեկ. |
| Երևանից և Ջուլֆայից № 3 պոստատար | 8 ժ. 10 ր. առ. |
| Սարիղամիշից, զինւորական № 648/299 մարդատար | 5 ժ. 13 ր. երեկ. |

Ամառանոցային գնացքներ

ԹԻՖԼԻՍԻՑ մեկնում է Բորժոմ № 19, ամեն օր 3 ժ. 19 ր. ցեր., Բորժոմ է հասնում 8 ժ. 57 ր. երեկ.

Բորժոմ է մեկնում № 17, 8 ժ. 27 ր. առաւ. տեղ է հասնում 2 ժ. 06 ր. ցեր.

ԹԻՖԼԻՍ է հասնում № 20 ամեն օր, 7 ժ. 43 րոպ. առ. և № 18, 10 ժ. 12 ր. երեկ.։


## ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

«ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ ԲԻՒՐՈՒ» ԿՈՂՄԻՑ

ՓՆՏՐՈՒՄ ԵՆ

ՎԱՆ կլոր-գոր Թաղամասից Գէորգ Գրիգորեան 35 տարեկան. գերի է ընկել Դիլմանի կռւին։ Փնտրողները նրա կինն ու որդին—Սաթենիկ և Յարութիւն։

ԹՈՐԹՈՄ Նորշէն գիւղից Յովհաննէս Յարութիւնեանը փնտրում է իր եղբայրը—Կոստան և քեռկինները Եղիսաբէթ և Երանիկ Յարութիւնեանները։

ՈՐԲԵՐԸ

ԲՈՒԼԱՆԸԽ Խարաղըլ գիւղից Վարդանեան եղբայրները—Գէորգ 18 և Յովսէփ 16 տարեկ. Փնտրողը նրանց եղբայրն է—Ալէքսան։

ՄՈՒՇ Վարդենիս գիւղից Նիկեար Խաչօեան 6 տարեկ. կորսւած էջմիածնում. Փնտրողը մայրը — Շուշան։

ՇԱՏԱԽ Մզրա գիւղից Զերոխանեանները—Վարդանուշ կամ Մարթա 8—10 և Սիրարփի կամ Միմել 10—12 տարեկ. գաղթին, Իգդիրում յանձնւած որբախնամ ընկերութեան։

Յայտնել. Թիֆլիս, Բեբուտովսկայա № 30, «Տեղեկատու Բիւրօ»։ 954 1—1

## ՓՆՏՐՈՒՄ ԵՄ

Մշոյ Բորդգուսի գիւղի բնակիչ Մարտիրոսեան Մանուկը, նրա կինն՝ Վարգիկ, որդին՝ Միսակ, Թոռները՝ Մկրտիչ, Յովհաննէս, Մուշեղ, Հայկանոյշ, Մանեակ, Մարուսիա, Զարուհի, Զոհրաբ։ Սրանց մասին ով տեղեկութիւն ունենայ խնդրում եմ հաղորդել հետեւեալ հասցէով. Сочи. Армянскому священнику Мовсесу Теръ Степанянъ. 958 1—1

## ԾԱԽՈՒՄ Է

Բաղարից հեռանալու պատճառով

ՂԶԼԱՐԻ ՄԻԱԿ ԿՈՆԴԻՏԵՐՍԿԻ ԽԱՆՈՒԹԸ

Պայմանների մասին դիմել՝ Кизляръ (Терск. обл.), Кондитерская А. Микиртичева. 959 2—1

Տաճկաստանի Խութի շրջանի Փրխուս գիւղացի

ՄՈՍԿՈՎ ԲՂԴԷՑԵԱՆԸ

27 տարեկան, 1 տարի է, որ անյայտ է, Թէ որտեղ է գտնւում. Նա առաջներում աշխատում էր Սարիղամիշ և Սևաստոպոլ քաղաքներում. Նրան փնտրում են կինը՝ Ազնիւ և քոյրը՝ Մերգին, գաղթականներ Սարդարաբադ գիւղում վերաբնակւած, էջմիածնի գաւառ։ 955 2—1

ԶԱՔԱԹԱԼԱՅԻ ծխական դպրոցի համար հարկաւոր են երեք ուսուցիչ կամ ուսուցչուհիներ միջնակարգ կրթութեամբ։

1) Հայոց լեզւի և յարակից առարկաների համար.

2) Հայոց լեզւով աւանդւող առարկաների, երգեցողութեան համար, որ պէտք է պատրաստ և կառավարի եկեղեցական երգեցիկ միաձայն և երկձայն խումբ.

3) Գիմնազիական ռուսաց լեզւի, պատմութեան, աշխարհագրութեան, Թւաբանութեան (Ա. կամ Բ. բաժ.) և այլն առարկաների համար։

Պայմաններն են՝ իւրաքանչիւրն ունենալու է 26 դաս շաբաԹական, հերԹապահ վերակացութիւն. տարեկան 575 ռուբլի. խմբապետը կը ստանայ նաև ամսական 10 ռուբլի։ Դիմել Զաքաթալա՝ Հոգաբարձութեանը կամ աւագ ուսուցչին, ներկայացնելով աւարտման վկայականների պատճէնները։ 1039 4—1

Ցանկանալով որևէ տեղեկութիւն ունենալ մեր երկիր մնացած ընտանիքի մասին, սրտանց դիմում ենք բոլոր բարեմիտ ազգակիցներին ու խնդրում, որ նրանք, ովքեր գիտեն Բէմախի Մարեգ գիւղացի Շիրմանեան ընտանիքից որևէ մէկի որտեղ լինելը, բարի լինեն յայտնել մեզ հետևեալ հասցէով. Тифлисъ. Головинскій просп., № 20. Магазинъ кофе. Н. Татиянъ. 931 4—4

Լոյս տեսաւ 2-րդ տպագրութեամբ

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ

ՌՈՒՍ-ՀԱՅԵՐԷՆ ԲԱՌԱՐԱՆ

Ճոխացրած և վերամշակւած (18,000 բառ, 662 էջ)

ԳԻՆՆ է 1 ռ. 25 կ.։ Վերադիր վճար. 1 ռ. 78 կ.։

Նոյն հեղինակի՝

ՀԱՅ-ՌՈՒՍԵՐԷՆ ԲԱՌԱՐԱՆ

ԳԻՆՆ է 1 ռ., վերադ. վճար. 1 ռ. 38 կոպ.։

Դիմել՝ Тифлисъ, Ваке, собств. домъ А. И. Туманову. 486 30—14

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

ՆՈՐ-ԲԱՅԱԶԷՏԻ ծխ. երկսեռ երեքդասեան դպրոցի համար հարկաւոր են, բոլոր առարկաներից ուսուցիչ և ուսուցչուհիներ 25 ռ. դասադնով։ Դիմել հոգաբարձութեան։ 953 2—1

Սրանով յայտնում ենք դաշտի Թիլ գիւղից Դաւիթ Գէորգ Երէցեանին և ... գիւղացի Միսաք Մկրտիչ Յովհաննիսեանին, որ իրենց եղբայրները ազատւած են։ Տեղեկութիւն ստանալու համար դիմել. Тифлисъ, Головин. пр., № 20, Սող. Թէհլերեանին

## ՏՐԻՊՊԵՐ

Ով ցանկանում է մի անգամ ընդ միշտ ազատւել այս ծանր հիւանդութիւնից, ԶԳԷՏՔ է ՄՈՌԱՆԱՅ, որ կայ միջոց,—և այդ գերմանական միջոցն է,— „ԳՈՆՈԶԱՆ" կապսուլները, որով դուք կարող էք ազատւել մի քանի օրւայ ընթացքում ամենահին տրիպպերից անգամ։

Այդ միջոցը փորձել են Թիֆլիսի, Ռուսաստանի և արտասահմանի բոլոր բժիշկներն ու պրոֆեսորները, և ճանաչւած է ողջևս առաջինը եղածների մէջ։

— ՄԵՐ ԵՐԱՇԽԻՔԸ —

Եթէ Ձեզ համար դժւար չէ, խնդրում ենք հարցրէք ինչ բժշկի որ ուզում էք «ԳՈՆՈԶԱՆ» կապսուլների մասին, և նրանք ձեզ անպայման կը յանձնարարեն այդ կապսուլները։ Այս միջոցը կիրառելի է Թէ տղամարդկանց և Թէ կանանց համար։ Ազատւելու համար սաս փող մի ծախսէք, որովհետև ամբողջ կուրսը ընդունելուց յետոյ վերջնականապէս դուք կը բժշկւէք։ Զգուշացէք, Թէ այս ռեկլամ է, այլ փաստ։ Խնդրում ենք չշփոթել այլ պատենտաւոր միջոցների հետ, որոնց բժիշկները երբէք չեն յանձնարարում հիւանդներին։

Ամբողջ կուրսն արժէ 21 ռ. կարելի է և կէս կուրսով—14 ռ.։ Օտարաքաղաքացիներին ուղարկւում է 3 ռ. կանխավճար ստանալուց յետոյ։ Նամակներով և պատւէրներով դիմել բացառապէս՝ Р. Я. ШМИДТЪ, ТИФЛИСЪ, ТХИНВАЛЬСКАЯ, № 12, Ռ. Շմիդտ, Թիֆլիս, Թխինւալսկի փ. 12, Մեժեկոյ փողոցով, Գոլովինսկի պր. մօտիկ. ամեն օր ժամը 2-ից մինչև 6-ը երեկ.։ Վաճառւում է ամբողջ օրը Դեղավաճառներին և դեղագործներին զեղջ։ 1011 10—8

ԿԵՐՈՍԻՆՕ-ԿԱԼԻԼՆԻ ԼԱՄՊԱՆԵՐ

ԵՒ

Ֆոնարներ ամեն տեսակի

Ներքին և արտաքին լուսաւորութեան համար

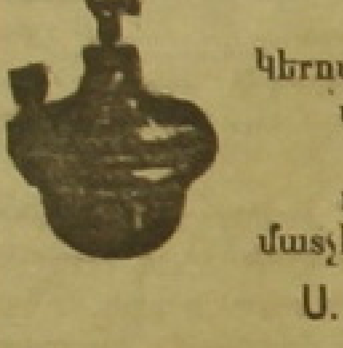

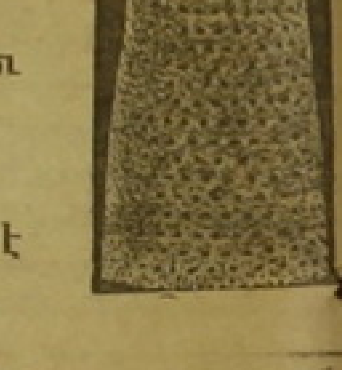

Կերոսինօ-Կալիլնի սէտկաներ եւ մասեր բոլոր գոյութիւն ունեցող լամպաների, ու ֆոնարների համար մատչելի գներով առաջարկում է

Ս. Մ. ՇԱՀ-ՊԱՐՈՆԵԱՆՑԸ

963 Баку. Молоканская, 12. Հեռախ. 3-53։

ՏՐԻՊՊԵՐ ՍՈՒՍՈՒՌՆԱԿ ՈՒՆԵՑՈՂՆԵՐԻ

պ.պ. բժիշկներն ու մասնագէտները առաջարկում են որպէս նոր, արմատական և կատարելագործւած միջոց սուր և տեւական սուսուռնակի դէմ, ինչպէս նաև նրա ամեն տեսակ բարդութիւնների ու հետևանքների ժամանակ, այն է միզախողովակի, միզապարկի, գեղձերի բորբոքման, խողովակի սղման, ամորձիքների բորբոքման, ռոդերի, ձեռքերի, մէջքի, ոտքերի և այլ տեղերի խիթերի և ցաւի դէմ։

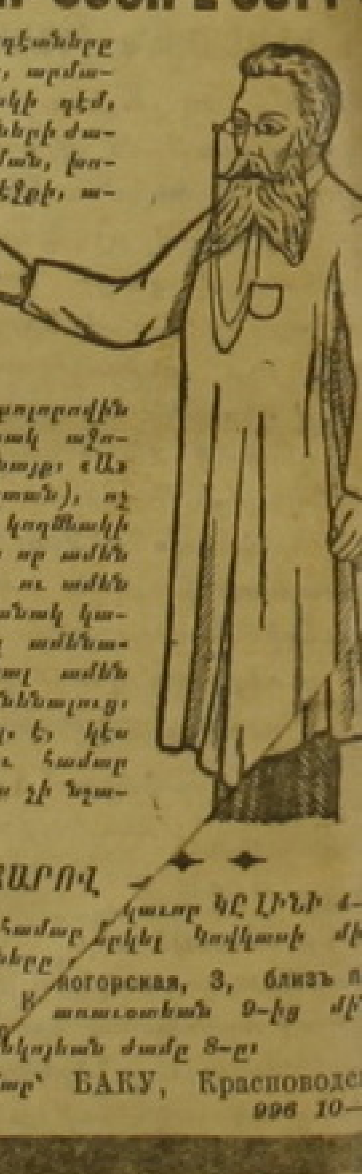

№ 765 „Ա" ԿԱՊՍՈՒԼՆԵՐԸ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

Թոյլատրւած են բժշկական խորհրդից։ «Ա» կապսուլները բոլորովին անվնաս են ընդունողի ամբողջ կազմւածքի համար և միաժամանակ աջողութեամբ կարող են գործածել Թէ տղամարդիկ Թէ կանայք։ «Ա» կապսուլները գործածելիս կարիք չկայ ոչ ամբրինգովկայի (պլաստ), ոչ լւացման և ոչ էլ բուժիչ գործածելու։ Նոյնպէս չի պահանջւում կողմնակի օգնութիւն, այլ միայն պէտք է ԿՈՒԼ ՏԱԼ կապսուլը, մինչդեռ որ ամեն մի անհատ կարող է սկսել բժշկել ամեն հանգամանքներում ու ամեն աշխատանքի միջոցին։ Բացի դրանից բժշկութեան ամեն ժամանակ կարիք չկայ առանձին ու խիստ դիէտա (փանրիզ) պահելու։ Այլ ամենաօգտակարն այն է, որ բժշկութեան միջոցին պէտք է հեռու մնալ ամեն տեսակ ոգելից խմիչքներից և սեռական յարաբերութիւն ունենալուց։ 60 կապսուլ պարունակող 1 տուփի ԳԻՆԸ 3 ռուբ. 50 կոպ. է, կէս տուփինը—30 կապսուլ—2 ռուբ. 25 կոպ.։ Մի տուփը դրկելու համար 40 կոպ., իսկ 3 տուփ պատւիրելու դէպքում ճանապարհածախս չի նշանակւում. այդ մեր հաշւին է։

ՈՒՂԱՐԿՈՒՄ Է ՎԵՐԱԴԻՐ ՎՃԱՐՈՎ

3 ռուբլի նախավճար ստանալուց յետոյ։ Լիակատար բժշկելու համար բաւական կը լինի 4-ից ՄԻՆՉԵՒ 6 ՏՈՒՓ ԿԱՊՍՈՒԼ. Թէ պատւէրները և Թէ նամակները երկել կողմանի մի...

Ներկայացուցիչ՝ Е. М.-АКОПОВУ, ТИФЛИСЪ, Кологорская, 3, близъ пл. кн. Воронцова. ընդունելութիւն առաւօտեան 9-ից մինչև երեկոյեան 8 ժամը։ Իսկ անձամբ տեսնել կարելի է ... ժամը 8-ը։

Ներկայացուցիչ բաժանմունք, միայն տեղական հիւանդների համար՝ БАКУ, Красноводская ул. № 52, А. А. МАЗАЯНЪ. 996 10—

## ՍԻՖԻԼԻՍ (LUES)

Իր բոլոր աստիճաններում յաջող կերպով բժշկւում է Ֆրանսիական կատարելագործւած

ԴՐ. ԴԷ-ՎԷԶԱՅԻ ՊՐԵՊԱՐԱՏԻ

Սովորական հակասիֆիլիսային միջոցների Թոյլ ներգործութիւնը այն հետևանքն է ունենում, որ հիւանդները արդէն Թողնում են բժշկելը, իրենց ենԹարկելով ուշադրութեան չարժան սաստիկ հետևանքների։ Սիֆիլիսային բացիլները, ամրապնդելով հիւանդի մարմնի մէջ, նրա բոլոր օրգանները Թունաւորում են վտանգաւոր Թոյներով և առաջացնում են ողնուղեղի չորացում, պրոգրեսիւ կաթւած և ամբողջ օրգանիզմի կատարեալ քայքայում։ Սիֆիլիսի արմատական և ուշադիր բուժումը միայն ազատում է հիւանդին սպառնալի նշաններից։

Դր. Դէ-Վէզայի պրեպարատը ճանաչւած է մասնագէտ բժիշկների կողմից, ընտանեկան կեանքում որպէս մի անփոխարինելի միջոց սիֆիլիսից բժշկելու համար։

Դր. Դէ-Վէզայի պրեպարատը ոչնչացնում է սիֆիլիսային միկրոբները և բոլոր վարակւած գործարանները մաքրում է նրանց առաջացրած Թոյներից։

Դր. Դէ-Վէզայի պրեպարատը ոչնչացնում է ցանը, Թարախակալած տեղերը, խոցերը, որոնք առաջանում են սիֆիլիսի պատճառով, կարում է գլխացաւերը, մէջքի և ոտների ցաւերը, հեռացնում է անքնութիւնը և յիշողութեան, տեսողութեան ու լսողութեան Թուլութիւնը։

Սիֆիլիսը երրորդ աստիճանում բժշկելիս Դր. Դէ-Վէզայի պրեպարատը ցոյց է տալիս անգնահատելի ծառայութիւններ և ողնուղեղի չորացման ու պրոգրեսիւ կաթւածի առաջն է առնում։

Կեղծումների առաջն առնելու համար Դր. Դէ-Վէզայի պրեպարատը վաճառւում է բացառապէս Թիֆլիսում «Կովկասեան Բժշկականութեան Լաբորատորիայի» Թիֆլիսի բաժանմունքում, ա/ս. Հ. Ա. Կանկանեան եւ Ա. Մ. Աւալզեարովի «Սոլոտատ» դեղավաճառանոց, Սոլոլակսկի փող., տուն Թիֆլիսի Փոխադարձ Վարկի Ընկերութեան, հեռախօս 17—62 (Тифлисъ, торговый домъ „Солотатъ", Сололакская ул.).

Մի տուփի գինն է 6 ռուբլի։

954 Ժողովրդական հանրամատչելի գրքոյկը ուղարկւում է ձրի։ 0—15


Հրատարակութիւն «Հորիզոն» Ընկ.

Дозв. воен. ценз.

Типографія „МАМУЛЪ", Лорисъ-Меликовская ул. № 22.

digitised by A.R.A.R.@